

Збаразька централізована
бібліотечна система
Методично – бібліографічний відділ

*Серія: «Назавжди в пам'яті
народній»*

Для України жили і вмирали

75 років УПА

Спогади про учасників ОУН-УПА

м. Збараж
2017

ББК 63.3(4Укр-4Тер)
Д 52

Упорядник	Т. Кульпа, завідувач методично-бібліографічного відділу центральної бібліотеки Збаразької ЦБС.
Комп'ютерний набір	Г. Бондар.
Відповідальна за випуск	О. Бойко, директор Збаразької ЦБС.

Д 52 Для України жили і вмирали. 75 років УПА [Текст]: спогади учасників ОУН-УПА / Збараз. централіз. бібл. система, центр. бібл., метод.-бібліогр. від.; упоряд. Т. Кульпа. – Збараж, 2017.– 89 с.: фотогр.

Відкриваємо ще одну героїчну сторінку боротьби нескореної ОУН-УПА за створення вільної України. Незалежною і самостійною бачили її наші патріоти. Було їх багато і в нашому краї.

Інформація буде корисна усім, хто цікавиться історією краю.

ББК63.3(4Укр-4Тер)

© Збаразька центральна бібліотека, 2017

Цьогоріч виповнюється 75 років з часу створення Української Повстанської Армії, тому 2017-ий рік був проголошений Президентом України Роком УПА.

Це ювілей слави, честі, героїської любові свого народу, надлюдських подвигів, жертви і посвяти за волю України.

Від упорядника

Славна УПА записана золотими літерами в історії визвольних змагань, це унікальне явище в світовій війсьній історії. Армія без держави, що виросла із серця й душі нашого народу, яка жила народом і боролася за нього, опираючись тільки на власні сили. Її одинокою обороною був густий ліс та темрява ночі.

В УПА ішли добровольцями кращі сини і доньки України в розквіті свого віку, готові на голод, гоніння, рани, муки та смерть. Знову «визволивши» в 1944 році Західну Україну, більшовики з нечуваною жорстокістю заходились утверджувати московсько-більшовицькі порядки і придушувати народний опір, очолюваний ОУН-УПА.

Історія і діяльність Української Повстанської Армії, яка своєю боротьбою не тільки запалила надію на вільне життя в серцях мільйонів українців, але й показала безприкладний героїзм та самопожертву всім країнам Європи, є найяскравішою сторінкою національно-визвольних змагань українців у минулому столітті.

Усяка історія, давня та не дуже, може бути сухою і нецікавою, якщо оперувати лише датами, іменами, фактами. А може заструменіти живою енергією, вибухнути полум'ям пристрасті, коли пройде через серця і долі конкретних осіб, учасників і очевидців тих кривавих жорстоких, але неповторно прекрасних часів боротьби ОУН-УПА за Українську Соборну Самостійну Державу.

Мало залишилося тих, що несли хрест на Голгофу, щоб діти, внуки та правнуки дочекалися вільної самостійної України. Більшість з них відійшли уже в Божі Засвіти. А ті, хто живуть з болем і великим жалем розповідають сьогodнішньому

покоління про звияжно-трагічні часи визвольної боротьби українців, боротьби 40-50 років XX-го століття.

Пам'ять... Гірка пам'ять...

У посібнику зібрано пошуково-дослідницькі роботи бібліотекарів Збараської ЦБС, які розміщені в алфавітному порядку назв бібліотек, також використано публікації із періодичних видань.

Електронну версію посібника розміщено на веб-сайті Збараської ЦБС: <http://zbarazh-library.com.ua/index.html>.

с. Бодаки

"Повстанську криївку в урочищі Зімне видали місцеві іуди"

«Десять там
далеко, на Волині
зродилась армія УПА»,
– співається у відомій
повстанській пісні. Ця
пісня вкотре нагадує
землякам легендарних
героїв, що волинський
край був колискою

визвольних змагань українського народу, краєм вільних та відчайдушних борців за волю України. Прикро, що саме легендарна Волинь нині стала оплотом «руського міра» і московської церкви, яка цей «мір» активно пропагує. Саме на Волині на Тернопіллі знаходиться найбільше парафій та церков країни-агресора. Але сьогодні мова йтиме не про московську церкву, а про героїчну сторінку боротьби волинян з москалями у п'ятдесятих роках минулого століття.

Тоді, сімдесят три роки тому, волиняни рішуче боролися з московськими зайдами-визволителями, які тоді, так само, як і сьогодні на Сході – облудою, кров'ю та тортурами впроваджували свій новий лад. Минули десятиліття, а методи «роботи» і «перевиховання» незгідних, як у тодішніх, так і у сучасних катів українського народу залишилися незмінними – такими ж жорстокими. І хоча минуло так багато часу, і зайти робили усе – вбивали, вивозили на Сибір, ламали фізично і морально, аби тільки стерти з пам'яті народу правду про справдешніх героїв нашого краю, нав'язати нам придуману

ними, фальшиву історію та облудних героїв – генетична пам'ять незнищенна. Промайнули роки, пішла у небуття радянська репресивна імперія, яка, неначе у жорнах, перемолола на порошок мільйони життів українців, але пам'ять про ті жахіття, як засторога нащадкам, високими козацькими могилами та хрестами пам'яті по селах, хуторах та урочищах взивають до нас, живих, пам'ятати і не прощати того, що вчинили з нашим народом московські кати. Чимало таких відомих і невідомих могил, де поховані замордовані повстанці, є на території Збаразького району, зокрема й на Вишнівеччині. Два тижні тому, під час масового вшанування загиблих повстанців у Бодаках, в урочищі Зімне, загал дізнався про ще одну забуту сторінку нашої недалекої історії.

Сімдесят три роки тому в урочищі Зімне під час облави на повстанські криївки загони МДБ та НКВС вбили 48 упівців – 36 одразу(закидавши гранатами криївку), для трьох хлопців криївка стала не лише місцем смерті, а й могилою, дванадцятьох, яких захопили непритомними, після допитів та катувань стратили. Про місце знаходження криївок та про те, що там сталося, пам'ятають старожили, очевидці з довколишніх сіл, які й опікувалися могилою. Ще одне джерело інформації – історичні розвідки краєзнавця Олега Кривокульського, який посилається на документи – засекречені звіти Вишнівецького МДБ.

Під час ліквідації Вишнівецького району на початку сімдесятих років і перевезення у Тернопільський архів документів місцевим жителям вдалося заховати деякі з них. Завдяки цьому нині можемо достеменно знати як про героїв, так і про зрадників упівців, а також про точну кількість вбитих в урочищі повстанців. Яким чином пану Олегу вдалося отримати ці документи, він не зізнається, але в своїх розвідках подає унікальну інформацію, на яку посилатимемося і ми.

Центральний провід УПА для боротьби з німцями та комуністами у 1943 році прийняв рішення про розбудову

воєнних баз на території Західної України. Планувалося розбудувати розгалужену сітку підземних схронів, як для господарчих, так і для маневрених бойових дій вояків УПА після приходу на західноукраїнські землі військ НКВД. На території тогочасного Вишнівецького району мало бути 240 криївок. Великі криївки, де могло розміститися більше 25 чоловік, було вирішено будувати між селами Дзвиняча-Бутин, Раковець-Мишковичі, Шимківці-Колодно, Діброва-Решнівка, у Чайчинецькому лісі та у Бодаках-Кривчиках.

У 1943 році для вищого командного складу УПА і рейдуючих груп у Бодаках було викопано 5 криївок. З них одна була впорядкована під продукти. Зі слів колишнього упівця із Котюжин, завдяки розгалуженій системі інформаторів, місцеве МДБ знало про три з них. Попри це, енкаведисти не нищили криївки, оскільки в них постійно перебувало лише декілька людей, тому очікували, коли в криївки в урочищі Зімне прийде чисельна група повстанців з Волині, щоб одразу знищити і потаємний схрон, і вбити якомога більше патріотів. 17 червня 1944 року в урочище прийшло більше сорока повстанців, про що вже увечері того ж дня донощик повідомив Вишнівецьке НКВД. На той час у криївці переховувалися від призову в радянську армію п'ятеро місцевих хлопців та троє упівців.

Для криївок у Бодаках вибрали місце на високому пагорбі з хорошою видимістю на всі боки, поблизу хутора та лісу, подалі від доріг. Криївки будували літерою «Г», відстань між ними мала бути більше 200 метрів. Будівництво розпочали влітку 1943 року, будували родичі упівців. М'ясні припаси доставляли із Дзвинячої, – де був підпільний переробний цех, зброю від мадяр, які за безцінь її віддавали. Тому вояки УПА були добре озброєні.

У березні 1944 року на Вишнівеччину прийшли енкаведисти. У Вишнівці був створений відділ НКВД, де базувалась 21 стрілкова бригада 229 особлива рота з 286 енкаведистами(43-офіцери, 43-сержанти та 134-рядових).

Енкаведисти вже мали приблизний план розміщення воєнних криївок на Вишнівеччині, знали і про криївки в урочищі Зімне. Таку інформацію отримували від ковпаківців, перебраних під волоцюг власних агентів та від місцевих іуд.

Олег Кривокульський у своїй розвідці про повстанський рух на Вишнівеччині навіть публікує протокол допиту Служби безпеки ОУН донощика «Мухи» із с.Лози, який, на переконання пана Олега, і зрадив повстанців у червні 44-го. Зяті цього завербованого енкаведистами «Мухи» під виглядом повстанців займалися мародерством та грабували селян із довколишніх сіл. Повстанці із боївки «Сокола» вистежили їх і стратили. Тесть, щоб помститися повстанцям, сам звернувся у Вишнівецьке НКВД і замельдувався у донощики у слідчого Огурцова 24.05.1944 року. На жаль, крім «Мухи», на Вишнівеччині було ще чимало донощиків, та «найпопулярнішими» були «Муха» з Лозів, «Метелик» з Котюжин та «Верба» з Бодак.

«Муха» часто співпрацював із повстанцями, носив у криївки продукти, одяг, воду, гипси, через те був добре обізнаний з їхніми справами. Його головним завданням було повідомити керівництво місцевого НКВД, коли на базу прийде пересувна мобільна група з Волині. 17 червня 1944 року о 22 год з села Лози прибіг «Муха» і повідомив слідчому Огурцову про те, що в Зімне прийшло більше двох десятків добре озброєних повстанців, які переночують в криївці і рушають далі на Галичину.

Опівночі енкаведисти у кількості близько 120 чоловік рушили в урочище, до четвертої ранку криївки були оточені. На ультиматум енкаведистів здатися ніхто не погодився, лише гучно залунала повстанська пісня, яка дуже збентежила нападників, пролунав наказ командира – і криївку закидали гранатами. Озвірілі енкаведисти добивали поранених повстанців прикладами, ногами, уламками каменю і дерева, допоки не пролунала команда не вбивати поранених.

У книжці «Реабілітовані історією Збараського району», впорядкованій Олесею Яременко, яка впродовж шести років розшукувала рідних повстанців, згадується про сімох вбитих місцевих в урочищі Зімне 18 червня 1944 року, хоча самі бодаківчани, очевидці тих подій, стверджують, що енкаведисти вбили вісьмох земляків. Для трьох юнаків з Бодак – Оверяна Собка, Олексія Чимириша та Петра Собка криївка стала могилою, решту кагебісти відвезли до Вишнівця, де після жорстоких катувань вбили. Місця поховання багатьох з них невідомі й досі. Серед полонених були члени ОУН, вояки УПА – Іван Цимбровський з Бодак, який був тяжко поранений під час облави 18 червня 1944р., засуджений до смертної кари, розстріляний у Чортківській тюрмі першого листопада того ж року. Іван Горошко з Лозів, брат легендарної зв'язкової УПА «Троянди» – Ольги Горошко, загинув недалеко від рідного дому під час сутички з енкаведистами в урочищі Зімне, похований на місцевому цвинтарі. Про місця поховання ще чотирьох вбитих в урочищі Зімне повстанців, мешканців Бодак – Семена Бондара, Мефодія Волохатого, Андрія Онищука, Романа Басюка досі нічого не відомо.

Добре пам'ятає про облаву на криївки у Зімному в 1944 році і 88-річний Максим Нечипорук із Котюжин. Чоловік тоді жив на хуторі, на його обійсті у сорокових роках теж була викопана криївка, партизани про це добре знали. Пан Максим розповідав, що в той день, коли енкаведисти гранатами закидали криївку з повстанцями у Зімному, до нього на подвір'я прибігло двоє хлопців, один з них був місцевий на псевдо «Оса», інший – ні, ймовірно, невідомий упівець прийшов у складі рейдуючої групи з Волині. За словами Максима Нечипорука, «Оса» попросив сховати їх у недобудованій криївці, аби перечекати облаву, бо загони МДБ вже прочісують околиці у пошуках уцілілих бандерівців. Селянин погодився. Але недобудована криївка ледве не стала для втікачів могилою, адже в ній не було вентиляції. Через

відсутність доступу повітря вже за одну-дві години повстанці почали задихатися. Щоб хлопці не повмирали від задухи, їм ззовні пан Максим вкинув лома, яким вони зсередини зуміли зробити отвори, щоби дихати. В такій напівзадусі упівці просиділи до ночі. Коли виходили на повітря, були схожі на мерців, такі були бліді і виснажені, згадував пан Максим.

Крім версії пана Олега про зрадника «Муху», серед самих місцевих жителів побутує ще інша історія. Старожили пригадують, що у 44-ому на правому боці річки Горинь, яка протікає через село, знаходився польовий аеродром, і як сільські діти і підлітки гурбами бігали туди, щоб дивитися на літаки і зазвичай випрошували у військових біноклі, аби краще роздивитися усе довкола. Командир помітив, що одна дитина постійно дивиться на протилежний від летовища бік. Це зацікавило військового і він сам почав спостерігати за урочищем, яке знаходилося якраз на лівому березі Горині, та побачив, як туди з певною періодичністю ходять люди. Це неабияк зацікавило МДБ, яке таким чином дізналося про розташування криївок у Зімному і знищило їх.

Про часи СРСР написано багато книжок, захищаються наукові дисертації, знімаються художні та документальні фільми, де часто червоних командирів та енкаведистів зображують в ореолі героїв та визволителів, уникаючи розмов про їхні «геройства», зокрема, на Галичині та Волині, – про те, скільки рік крові невинних вони пролили, скількох замордували та знищили по тюрмах та засланнях, аби утвердити радянську владу і виховати «радянську людину».

На Вишнівеччині добре пам'ятають, як катували та привселюдно стратили повстанця Якова Гуменюка з с. Лози, зігнавши подивитися на цю езекуцію місцевих школярів. Свідки розповідають, що чоловіка годі було впізнати, так кати його мордували на допитах. Не почувши зізнання, вирішили привселюдно повішати. Двічі мотузка обривалася, але це не спинило безбожників, які не захотіли подарувати засудженому

життя. Повісили героя з третьої спроби на очах у нажаханих дітей. Практика привселюдних страт була широко розповсюджена в енкаведистів. Неначе середньовічні інквізитори, вони виставляли, підвішували тіла замордованих ними жертв на загальний огляд. У Новому Селі досі пам'ятають моторошні «родео», які практикували місцеві кадебісти, прив'язуючи тіла замордованих повстанців до копит коня, й волочили через все село. Діти боялися ходити тією вулицею, де волочили тіла вбитих, адже вся дорога була в крові та фрагментах людських тіл. І це нащадки цих «героїв», яким немає рівних у хворобливій віртуозній майстерності катування, напрацьованій ними в Україні десятиліттями, воюють з нами сьогодні і саме нас називають «карателями» та «фашистами».

Але людська пам'ять зберігає усе. З уст в уста люди передають свідчення очевидців про жорстокість «визволителів». Про те, як вони нищили наш народ за саму мрію жити у власній державі, за рідну мову, пісню, культуру та історію, як перетворювали нас на яничар та безбатченків. На жаль, окупація Криму, війна на Донбасі – промовистий наслідок такого виховання.

*(За інформацією
Наталки Парової, 2017 р.)*

сmt. Вишнівець

"Невідомі герої, що загинули на Вишнівеччині"

1943 рік. Центральний провід УПА на своєму засіданні прийняв рішення про розбудову воєнних баз на теренах Західної України. Для цього потрібно було вести підпільну боротьбу з двома основними ворогами - німецькими фашистами та комуністичним режимом. І тому планувалось розбудувати велику сітку підземних схронів - криївок для господарчих потреб і маневрених бойових дій вояків УПА після приходу на територію Західної України «визволителів».

Отримавши у травні відповідні документи, керівництво Вишнівеського районного проводу ОУН в червні 1943 року зібралось в селі Діброва, неподалік від лісу, коло господарства Микити Казмірчука. Територія добре проглядалася, було виставлено охорону, адже лісами ходили бригади ковпаківців. Керував зборами представник надрайонового проводу «Оса», який охарактеризував ситуацію на Вишнівеччині і оприлюднив звернення центрального проводу про розбудову захисних споруд та тактику боротьби у підпільному режимі. Всі знали, що невдовзі на нашу територію прийде «червона коса» І буде все і всіх косити. Слово взяв районний керівник проводу «Кобець» (Юхим Левенець, село Федьківці, 1920 року народження). Він проаналізував потреби військових, місце їх дислокації, розташування складів зброї і продуктів харчування.

Для Вишнівеського району планувалось утримувати на озброєнні понад три тисячі вояків, стільки ж одиниць вогнепальної зброї, на три місяці запасів їжі та одягу.

- Роботи багато, але ми будемо залучати наших свідомих людей до будівництва, до збору одягу і харчів. В кожному селі створимо групи з молоді, і до осені у нас будуть і криївки, і

військо, і господарчі склади. Схрони розмістимо у неприступних місцях з доброю видимістю, один від одного на певній відстані. Будівництво потрібно проводити таємно, щоб знала обмежена кількість людей, - промовив керівник районного проводу «Кобець».

Контроль за секретністю робіт, які мали вестися на території Вишнівецького району, було покладено на керівника районної префектури СБ «Зірка» (Юрій Бойко, село Чайчинці, 1914 року народження). За мобілізацію відповідав «Чернець» (Шиманський Костянтин, село Колодно, 1921 року). На засіданні були присутні відповідальні за певні ділянки роботи районні провідники «Юрко» (Казмірчук Антін, село Коханівка, 1924 року), «Орлик» (Степан Янюк, село Колодно, 1917 року), «Сергій», «Барвінок», «Шило», «Сірий» (Яремчук Василь, село Старий Вишнівець).

На засіданні прийняли важливе рішення про розбудову сітки криївок. Їх у межах району мало бути 240. З них для зберігання продуктів харчування - 30, для вояків понад 25 чоловік - 15, на 15 солдат - 40, на 3-5 осіб - 60 та тих, що призначались для тимчасового перебування. Великі криївки було вирішено будувати по три - п'ять в одній зоні, між селами Дзвиняча-Бутин, Раковець-Мишківці, Шимківці-Колодно, Діброва-Решнівка, Бодаки-Кривчики та у Чайчинецькому лісі.

Місце вибрали на високому пагорбі, коло хутора та лісу, щоб була добра видимість і подальше від доріг. Відстань між схронами мала бути понад двісті метрів, будували літерою «Г», глибокі, висота два метри, стіни дубові з витяжками. Безпосередньо за контроль з будівництва в зоні Бодаки-Кривчики відповідав «Лисий». За планом мало бути три криївки, одна - для зберігання харчів і як тимчасовий госпіталь. Будівництво розпочали влітку 1943 року. Приходили добровольці, рідні яких були в УПА, серед них - багато молоді та підлітків. Всі свідомо намагалися чимось допомогти в розбудові. Контролював дотримання секретності будівництва «Макар» заступник ке-

рівника районного СБ «Зірка». Активно працювали жінки та дівчата; Басюк Меланія, Чекалюк Уляна, Цимровська Текля, Тимчук Надія та багато інших. За постачання продуктів відповідав «Ясен». Багато їжі - смалець, копчене м'ясо постачали з Дзвинячої, де був переробний підпільний цех. За озброєння відповідав «Буланий». Зброя за безцінь надходила від мадяр, тож вояки були добре озброєні, база призначалася в тому числі і для перебування в районі пересувних воєнних бригад з інших місць Західної України.

В цей час Вишнівеччиною почали блукати червоні партизани — вишукували потаємні схрони. Вони постійно грабували місцеве населення, провокували конфлікти, розпалювали міжнаціональну ворожнечу. Появилися парашутисти, яких закинули для шпигунської діяльності. На території перебував чоловік із псевдо «Баняк», який випадково попав у СБ боївки «Гука» і нищпорив східною частиною Вишнівеччини. Чорні сліди він залишив вбивствами у Вікнихах, Бодаках, Лозах та інших селах. Діяли і великі бригади червоних партизанів під керівництвом генерала Андрєєва, які базувались в селі Перемірка Лановецького району і часто вночі навідувались в Бодаки та інші села під виглядом упівців.

У березні 1944 року німці відступили, і на Вишнівеччину прийшли нові загарбники, принісши з собою горе і дикий страх. Відкрились нові тюрми. У Вишнівці був створений відділ НКВД, де базувалась 21-ої стрілкової бригади 229-а особлива рота з 286 енкаведистами. З них 45 - офіцери, 43 - сержанти та 134 рядові. Керівний склад місцевого НКВД: Давиденко, Прокопов, Мулов, Фролов, Парашук, Бойко, Харламов, Квасов, Боков та інші. Вони знущались над мирними жителями, мордували жінок, дітей, людей похилого віку за те, що були українцями. У Вишнівці був створений суд, прокуратура, воєнкомат, інші керівні органи, працівники яких поневолювали вишнівчан, виконуючи конкретні вказівки. Так, жителів, в яких була прихована зброя, брали в заручники, а у

випадку передачі ними зброї іншим особам розстрілювали; громадян, які відмовились назвати своє ім'я, розстрілювали на місці без суду; сім'я, в будинку якої переховувався повстанець, підлягала засланню, її майно конфісковували, а старшого у сім'ї розстрілювали на місці без суду; у випадку втечі сім'ї повстанця залишений будинок конфіскували або спалювали.

Також існували усні вказівки: стріляти без суду або вішати повстанців на площах та ринках в присутності багатьох людей, залучати на показові вбивства учнів місцевих навчальних закладів, проводити масові виселення всіх жителів села, дітей повстанців за можливості перевиховувати на яничарів-запруданців.

Відділ НКВД вже мав приблизний план розміщення криївок між населеними пунктами, у тому числі - схронів під Бодаками в урочищі Зімно. Ці дані НКВД отримав від ковпаківців, удаваних волоцюг та жебраків, які нищили Тернопільщиною. Не знали тільки, скільки є повстанців, тому знаходили продажних іуд, які здавали своїх рідних і товаришів. Один чоловік був завербований у Лозах. Його зяті займалися мародерством під виглядом повстанців, грабували мирне населення. Тесть звернувся у Вишнівецьке НКВД про те, що боївка «Сокола» вичислила мародерів і привела вирок до виконання. і родич (з етичних міркувань не вказується прізвище, ім'я) написав заяву. З протоколу допиту Службою безпеки ОУН «Мухи»: «Я... добровільно погоджуюся працювати в органах РВ НКВД. Все, що буду знати про повстанців, буду доносити органам НКВД під ярликом «Муха». В разі розконспірування або не виконання обов'язків буду покараний в'язницею». Під цим документом є прізвище, ім'я та дата. Це відбувалося в приміщенні кабінету слідчого Вишнівецького НКВД Огурцова 24.05.1944 року.

«Муха» співпрацював з повстанцями, носив у схрони хлопцям продукти, воду, одяг, передавав грипси. Він постійно був в курсі всіх справ повстанців. Головне завдання, яке

поставило йому керівництво місцевого НКВД, - повідомити, коли на базу прийде пересувна мобільна група з Волині. Адже постійно південна група «Єнея» переміщалась теренами Західної України. У ній були і хлопці з Вишнівеччини. Вони воювали на Рівненщині, Львівщині.

На початку червня 1944 року Вишнівецьке НКВД отримало інформацію про те, що у районі можливе перебування частини боївки УПА «Єнея», яка має переміститись через Тернопільську область на південь Хмельниччини і може базуватись коло села Бодаки. Там, у «Зімно» в криївках були місцеві хлопці, зброя, їжа. Кожен день на село налітали оперуповноважені. То когось арештують, то поб'ють без причини. Вели себе, як татарва, хотіли смачно поїсти та добре випити. Постійно матюкались, кричали, наводячи переляк на малих дітей, чіплялись до дівчат. Агентів в навколишніх селах мали багато. Крім «Мухи», ще був «Метелик», «Верба», «Гнип», «Красуня» та інші. Всіх по черзі викликали в приміщення НКВД і вимагали прискорення пошуків повстанців. Зрадники видавали всіх - і винних, і невинних. Здебільшого давали брехливу інформацію, і людей брали вночі на допити, били, мордували.

17 червня 1944 року о 10 годині вечора з села Лози прибіг «Муха», і, знайшовши Огурцова, доповів, що у «Зімно» прибула з Волині група повстанців, які переночують на базі і підуть далі на Галичину. Їх понад двадцять, добре озброєні, але дуже втомлені. Розмістилися в двох криївках, в одній - разом з місцевими хлопцями. Огурцов викликав чергового і дав команду підняти оперативну групу. В операції задіяли до 120 солдат НКВД. Опівночі вони вирушили на «Зімно», прихопивши з собою «Муху». Енкаведисти з презирством ставились до свого агента. Дехто називав його «Муха» - хохлячок.

О четвертій ранку криївки були оточені. Ніхто не міг ні пройти, ні проповзти. В цей час зморені вояки міцно спали, а

тут страшний голос: «Бандіти, еслі ви не сдадітєсь, ми вас скотов убйом. Дайом вам пять мінут на размишленія. Виходить по одному з поднятими руками». Минуло десять хвилин, ніхто не вийшов. Раптом прозвучав чарівний спів, голос був сильним, бадьорим. Співали про Україну, про її синів і дочок, що боролись за волю і загинули від рук ворогів. Це дуже збентежило нападників, прозвучала команда: «Огонь на поражєніє!». На схрони полетіли гранати та міни. Так тривало десять хвилин. Потім пролунала команда йти в атаку. Як шакали, кинулись нападники до криївок з кулеметами в руках, закидали входи гранатами. Гучні вибухи, стогін, крики... Потім настала тиша. Озвірілі енкаведисти кинулись всередину і почали добивати поранених прикладами, ногами, уламками каменю, палицями. Прозвучала команда: «Прекратіть убівать. Нужни живіє свідетелі бандогруп. Виносить рєнєних і дать первую медпомощь».

З двох криївок винесли поранених. Вони стікали кров'ю, половина була без свідомості. Один з керівного складу НКВД дав команду порахувати вбитих. В одній криївці було 16 людей, в другій - 10, поранених - семеро. їх поклали на машину і повезли у Вишнівецьку катівню. Починався новий день 18 червня 1944 року. 26 вбитих молодих хлопців лишились лежати на Бодаківській землі. В цей день їх зрадив Лозівський іуда. Очевидці пам'ятають, як, виходячи з Лозівської церкви в травневу неділю, «Муха» промовив, що він ніколи не простить суду над його зятями. Буде море крові. Він буде мстити і мстити...

Урочисто, з великою помпою везли поранених повстанців через Вишнівець. Біля костелу покидали їх у камери. Подивитись на молодих вояків збіглося все районне начальство, партійна та комсомольська свита. Дивились на вмираючих юнаків з презирством. Один із начальників НКВД дав наказ описати поранених, привести їх до тям і почати допити. Справу вели двоє слідчих. На їхньому рахунку вже

були десятки замордованих під час допиту невинних людей, серед яких - діти, молоді дівчата, літні люди.

За вказівкою Вишнівецького НКВД місце, де загинули молоді хлопці з Волині, присипали землею, щоб сліду не лишилось. Минули роки. Та пам'ять не стирає слідів. Ініціативна група знайшла свідків цих подій, які вказали місце схрону з загиблими воїнами УПА в червні 1944 року.

Вічна пам'ять молодим невідомим героям, що полягли за Україну!

*(За інформацією Олега
Кривокульського, 2017 р.)*

м. Збараж

"Що ж ти накувала, зозуле, мені?"

В далекому Сибірі із коханою
дружиною Володимирою

...Був травень, зелений і гомінкий, далекого 1950-го року. Навперебій вело хори птаство, але для Богдана Миколайовича Берездецького час був сумний. 11 травня його, сімнадцятирічного, разом із матір'ю, одинадцятирічним братиком Михайлом, семирічною сестричкою Іринкою і ще меншою Сонєю вивозили на Сибір за зв'язок із визвольною боротьбою в лавах УПА. Богдан, як і мама, був зв'язковим у підпілників.

- Що ти накувала, зозуле, мені? - сумно запитав він у пташини, котра, здавалось, хотіла сказати, що в житті все минає, і це минеться. Буде незалежною Україна, за яку так завзято борються не лише його односельці (в рядах ОУН-УПА загинуло їх 27). Він, 84-річний, переживе багатьох катів і зрадників рідного народу, піснями славитиме подвиг нескореної УПА.

Тепер же плач - на кожному кроці, тож хто її слухав, ту зозульку, коли стільки горя і болю навкруги? Он вивозять і його троюрідних сестричок по маминій лінії. У хаті в них вечеряли повстанці, їм вдалося втекти через вікна від енкаведистів. Бандити закидали хату гранатами. Мама загинула, а Олю Турок, у її неповні вісімнадцять, та її сестричку-дванадцятирічну Стефцю військовий трибунал судив за ст.ст.54-1 «а», 54-11 КК УРСР- на 10 років позбавлення волі (каторгу ці діти відбували у воркутинських таборах. На щастя, обидві вижили).

- 11 травня нас забрали з рідного села Голобугів (Стрийський район Львівської області - прим, авт.), - розповідає вже про себе Богдан Миколайович. - В Бориславі сиділи до 17 червня. А тоді повантажили у товарний вагон, і проліг наш довгий шлях в Томську область. Потім пливли пароплавом (іронія долі: називався він «Богдан Хмельницький»), річкою Пайдуга. Добрались аж 5 липня. Як вижили, дивом дивуюсь. Ось послухайте, як згадує свою 36-денну дорогу в «комуністичний рай» донька повстанця, односельчанина і родича Михайла Уляка Анастасія (Богдан Миколайович бережливо розкриває книжку Федора Соловія «Галичина - в'язні більшовицьких таборів»: «Найтяжчою була дорога в Сибір. 39 днів у вагоні без повітря і продуктів. Люди масово хворіли і вмирали у вагонах. Найгірше було маленьким дітям: не можна було дивитися на їхні муки. Не краще було й на місці: важка праця у лісі, великі морози, брак теплого одягу і харчів. Життя було невеселе, гірке. Після повернення на рідну землю своєї хати не застали.

Пішли жити до чужих. Я захворіла на голову і довго лікувалась у психлікарні. Коли одужала, то пішла працювати у колгосп за копійки»...

Богдан Миколайович задумався. Спливли у пам'яті, мабуть, нелегкі роки заслання, підневільна праця на лісоповалі. Він роботи не боявся ніякої, бо був і зросту високого, і статури міцної. Та й до праці звичний. Тато мав 5 гектарів поля, п'ять корів, іншу господарку, тож залучав до роботи найстаршого. Малий Богдан і до школи через те лише одну зиму ходив (хоч до наук мав хист, математичні дії легко виконує в пам'яті й зараз). Тож трикляті сибірські норми ще й перевиконував - треба ж було годувати маму і менших. За перевиконання норми додавали трохи копійок. Отож, не п'ять, а цілих сім кубометрів лісу давав п. Богдан. До 1953 року було дуже важко, доріг не було, весь ліс сплавляли або річкою, або довозили до потягів. Вісім років він ліс рубав, а два підвозив до рейок, а коли вже ворог оформив довічне поселення, то трохи попустило.

Та нараз тепла усмішка зігріла обличчя. І він розповів про своє кохання, про вірну дружину Володимиру, з якою познайомила спільна доля «ворогів народу» (дарма, що її тато загинув на фронті Другої світової війни, маму ж Володимири, її саму, неповнолітню, та інших забрали за підпільну діяльність в УПА старшої сестри Стефи), і з якою душа в душу прожили багато літ. Одружилися в 1955-ому. На жаль, нині дружина вже покійна, але цвинтар недалеко від дому, і Богдан Миколайович майже щодня, як і колись, ділиться з дружиною прожитим, пережитим. Розповідає про синів Василя та Ігоря, обох вдалося подружжю вивчити на лікарів. Тут Берездецьким вдалося обманути систему: Богдан Миколайович після звільнення приписався вдома, на Стрийщині, а лише опісля переїхав на Збаражчину, їх прихистила тітка дружини. Сини змогли вступити в медінститут (для багатьох дітей батьків, засуджених тоталітарною системою, навчання було заборонене). Розповів пан Богдан і про онуків, про маленького правнука, тезку

Богданка. Шестирічний хлопчик - велика потіха як для батьків, так і для прадідуся.

Б.Берездський із племінницею

Про своє життя Богдан Миколайович говорить скупко. Що там, пропрацював, мовляв, 34 роки на Збараському тарному комбінаті, до цього вісім років на бляхарні. Заробив 1800 гривень пенсії, ще додають кількасот за участь у національно-визвольних змаганнях. На нинішнє життя він не нарікає, обламає і тих, хто це робить. Як християнин, вважає це неприпустимим.

- Гріх нарікати, - говорить він. - Маємо незалежну Україну, за яку стільки крові пролито. Ось читаю оголошення на автобусній: «На роботу потрібні різноробочі, зарплата 4500 гривень. Весь час його поновлюють, бо ніхто не хоче йти. А чому? Бо працювати не хочуть. Краще сидіти за мамині італійські по барах. На нашій вулиці раніше тримали 18 корів, по сараях годували свиней. Тепер де воно все? Ніхто не хоче працювати. Неправильно це. Народ повинен взятися до роботи, наполегливої, нелегкої, водночас. Лише тоді збудуємо Україну. Хай не заздрить українець українцеві. Я завжди знав, що біля багатого легше жити. Звичайно, злодюгам треба давати по руках, тим, хто обкрадає державу. Моя бабця все говорила, що Україна буде. Що диявол, так вона називала тоталітарну комуністичну систему, світ пройде, а назад не повернеться. Вірю їй. Вірю, що і на сході України війна скоро закінчиться, весь світ допоможе Україні, і наша земля стане мирною, багатою і по-справжньому незалежною. Багато серед нас ще колишнього. Як у свідомості, так і на посадах, у владних кабінетах. Минеться все. Може, я не доживу, бо старий вже, але ви це побачите...

Що «старий», Богдан Миколайович наговорює на себе. З вигляду років на сімдесят. Такий же стрункий і підтягнутий. Ось, лишень, ноги болять. Та сини-медики пильнують тата. А щоб не пустити хандру в дім, він щонеділі йде до церкви: з Богом у серці завжди йде життєвою стежиною. Ходить до храму, котрий найближче у Збаражі. Вважає, що у кожній церкві можна щиро помолитись Всевишньому. Ось тільки не в церквах УПЦ Московського Патріархату, бо там більше політики, аніж віри, вважає.

Часто можна побачити Богдана Миколайовича на автобусній зупинці: це він поспішає на репетиції хору братства ОУН-УПА, куди ходить регулярно.

- Було нас вісімнадцятеро в хорі раніше, - бідкається, - але шістьох товаришів ми вже похоронили. Декому за віком чи хворобами важко приходити. А ось молодь не спішить сюди. А це ж цікаво! У нашому виконанні - патріотичні пісні: повстанські, стрілецькі. Чули їх і в Одесі, і у Львові, на Кременеччині і Лановеччині. Де тільки ми не були за стільки літ!

В хорі братства ОУН-УПА п. Богдан справа у другому ряду - другий.

Співав з друзями і на рідній Стрийщині, котра дала Україні 1890 патріотів-повстанців, в тому числі і Степана Бандеру. Мені прикро було чути заяву від Польщі, що зі Степаном Бандерою ми не вступимо в Європейський Союз. Ще

раз повторюсь, що ми воювали на рідній землі і за її свободу. Проти всіх загарбників. Ось, приміром, мамин брат, стрийко Степан Матвійшин. В ОУН він був з 1936 року. В 1938 році заарештований польсько-німецькою поліцією. Випустили. В 1942 році проводив в селі, як військовий, вишкіл чоловіків. За

перевезення зброї до наших схронів в 1943 році був заарештований і розстріляний в Дрогобицькій тюрмі гестапівцями. Так само німцями в цій же тюрмі були розстріляні Петро Тимчій, наймолодший в цій групі, котра везла зброю, Олекса Турок - член ОУН з 1938 року за приналежність до Організації Українських Націоналістів був розстріляний німцями. Зрадив їх фірман (це відповідь тим, що бандерівці в Другу світову війну співробітничали з німцями. Справді, Мельник вносив таку пропозицію, але Степан Бандера на це не пішов. Бути Україні незалежною державою і воювати на два фронти - проти сталінського більшовизму та гітлерівського фашизму - його кредо). Також двоюрідний брат Олекси (жили в одній хаті), Василь Уляк, розстріляний гестапівцями. Життєвий подвиг цих патріотів - це справжня історію України, яку треба збирати по крупинці, відмивати від брехні і наклепів.

...Нещодавно Богдан Миколайович з друзями співав і в Бодаках, на могилі розстріляних героїв УПА. Зараз збираються у Вищі Луб'янки, готують нову пісню - про місцевих повстанців.

- Слова маю взяти у Марусі Булковської, союзанки, живе вона неподалік, і сама родом звідти, - говорить Богдан Миколайович.

Ось такий він, пан Богдан. Великий патріот Української держави. Активний і в свій розміняний дев'яностий десяток. Ось тут можна по-доброму й позаздрити молодим його активності в громадському і політичному житті краю (він - член Конгресу Українських Націоналістів). І повчитися. Бо філософія життя правдолюба проста: «На нашій землі нас били, а ми лише відбивались, ми не завойовники, правда завжди за нами. Ми багата і мудра нація - це слід цінувати і гордитись тим. На чужих робимо і чужих дуже хвалимо. Свого ж не підтримуємо. Мені прикро, коли інколи ганяють Ющенка, наговорюють на нього зайве, мовляв, пасічник чи ще щось. Людина багато зробила, - і це треба цінувати. Завжди повинен

бути головний, навіть коли будуєш хату, і цього головного повинні слухатись. А то в нас кожен хоче керувати, ментальність наша така. Звідси й біди наші: не можемо об'єднатись і бити в одну ціль - будувати багату державу. Ворогові це на руку.

Здається, ось так, по-простому, Богдан Миколайович окреслив нашу національну ідею. Бо вистраждав її своїм непростим життям. Репресованого. Працелюба. Правдолюб. Християнина. І просто хорошої людини.

*(За інформацією
Ганни Барви, 2017 р.)*

с. Киданці

Матеріал зібрала:

Астраханцева С. Б., бібліотекар
бібліотеки-філії с. Киданці.

Про своїх батьків – Зарембу Стефанію та Гаца Йосипа розповіла дочка Малюта (Гац) Ярослав

- Хоча моїм батькам тяжко було, молодість вся пройшла в таборах і в засланні, вони ніколи не жалілись, не відказували на свою долю. Мама багато чого розказувала. Ось дещо з її спогадів:

«Нічого такого особливого я не робила. Була дуже молодою, мені було тільки 17 років. Я була зв'язковою. Мала псевдонім «Смерека». Сама собі я його не придумувала. Мені сказали: «Будеш «Смерека». А я подумала: «О, то гарне дерево, хай буде».Одного разу ми йшли на завдання в сторону Кретівець, з собою все мали - сапи, хустини, кусок хліба. Йшли через городи і все оглядались. Як тільки ми бачили, що хтось

йде чи їде, то відразу ставали на любий город і сапали, а як той переходив, то йшли даліше.

Коли нас зловили, то відвезли спочатку до Збаража на допит. Мене підвішали за руки і в такому положенні допитували. А я собі думаю: «Ну і що, то за руки, не за голову, то ще не смерть, витримаю». І витримала. Пізніше відправили до Чорткова, а потім - до Харкова. Як завели в казарму, ми жахнулися. Там були такі блохи, що стіни білої не було видно – чорно, стіни були скроплені кров'ю. Як хто заходив в камеру, блохи хмарою скакали на нього.

Після суду мене відправили по етапу до місця ув'язнення. Спочатку їхали поїздом, потім йшли пішки. Багато не витримували, помиралі по дорозі.

Але всюди були і добрі люди. Начальник тюрми був дуже добрий. Коли ми були за день ходу до тюрми, він вислав підводи, а біля тюрми розпалив таке велике багаття, що його було видно десь за 30 км і ми йшли на той вогонь. Коли ми прийшли, то самі собі почали будувати бараки. Там трошки щось було побудовано, але решту ми добудовували. Ходили на роботу, валили ліс, робили дороги – лижньовки. Раз в тиждень нас водили в баню. Роздягли догола, давали шайки (тазіки), кусок господарського мила і чекали в черзі. Одного разу я зомліла. «Як мені тоді було добре!». На мене вилили відро холодної води, підняли, положили на лавку. Я очуняла і думаю: «Де ж то я? Та я ж в тюрмі». І почала плакати. «Чого я не вмерла, Боже, чого ти мене не забрав».

Дуже ми були голодні. Давали їсти тільки два рази в день: зранку перед роботою, потім ми йшли валити ліс і аж ввечері. Давали баланду, варили її з брукви. Вона була зовсім не ситна.

В неділю на роботу не ходили. В будні, коли були на роботі, то так їсти не хотілося, за роботою забувалося, а в неділю, як зранку поїли, а до вечора довго, то так хотілося їсти, так смоктало. То ми кожен день обрізали шкірки з хліба і сушили, за тиждень назбирувалося сім шкірок і в неділю по кусочку

смоктали цілий день. Ті шкірки збирали в торбинку і ставили під подушку. Бувало, що щур залізав під подушку і з'їдав, тоді лишалися голодними.

В обід давали нам трохи перепочити, хоча їсти не давали. Літом було добре, бо ми з дівчатами йшли в ліс по ягоди. А там в тайзі дуже були ягоди: клюква, малина, чорниці, морошка. А люди голодні, то хоча б тими ягодами наїдалися. Одного разу ми натрапили на таку галявину, що там було стільки ягід, грибів. Людська нога там ще не ступала. І пару дівчат як пішли за тими ягодами, що зайшли в глибину тайги і заблудилися. За ними кричали, довго шукали, знайшли аж на другий день. Вони були заплакані, настрашені, то ж тайга, повно диких звірів, але наглядачі нічого не сказали, добре, що знайшлися. Могли і розстріляти, і срок додати, як спроба втечі, але обійшлися по- людськи.

Морози були сильні. До 42 градусів ми ще ходили на роботу, а як було холодніше, то вже не йшли. Накриватися давали коциком, але він був тоненьким, маленьким. Як натягнеш на ноги, то в плечі зимно було, натягнеш на плечі – ноги мерзнуть. Тоді собі я ноги і простудила.

Дуже любили ми вишивати. Блузку собі пошила з портянок, салфетки, нитки вимінювали на пайку цукру.

Одного разу я дуже заслабла. Лежала довго, десь до 9 місяців, від осені. Була дуже знесилена. Десь місяць часу була температура до 40⁰. Напевне мала запалення легень. Ніхто нічим не лікував – виживе, то виживе.

Але з нами був дуже добрий лікар – білорус, він також був засуджений. Але лікував гіпнозом. З ліків він нічого не мав. Він часто приходив і сидів коло мене. Я була лежача, не вставала.

Настала весна. Надворі під вікном росла вишенька. Я лежала і дивилася в вікно на ту вишеньку і думала собі: «Боже, так гарно вишенька цвіте, а я молода буду вмирати». Але вижила. Одного разу прийшов той лікар і каже: «Ти вже стільки

лежиш, бери помаленьку вставай, вчися ходити». Я вже лежала десь 4 місяці. І він мені помагав, вчив ходити. Спочатку я падала, потім почала стояти коло ліжка, ще пізніше ходила по палаті, далі по коридорі і так помаленьку встала на ноги. Мама прислала мені 2 л меду, то я відразу занесла йому, але він не взяв. Я була дуже вдячна йому, він мене поставив на ноги. Хоч він не мав чим лікувати, то лікував добрим словом.

Як я вже більш–менш стояла на ногах, то той лікар каже: «Ти вже стільки не мита, йди в баню – помийся». Я пішла в баню, як запхала голову в тазік з водою, то все волосся лишилося в тазіку, голова була лиса.

Після того мене на роботу не давали, а при лікарні була пральня, засуджені жінки прали і розвішували шмаття, а я мала пильнувати, щоб вітер не здув. Я не знімала, не вішала, бо не мала сили. Але помалу – помалу оклигала.

Потім послали мене на кухню, казали, може щось трохи більше з'їсиш, окріпнеш. А там привезли лантухи (коров'ячі шлунки) і дали мені пороти. А вони були повні трави, вона пройшла тими травними соками. Я як розрізала лантух, а запах той як вдарив в ніс, то я не могла там ні бути, ні їсти. Всі просилися на кухню, а я куда–небудь, тільки не на кухню.

Послали раз нас на медогляд. Після того, як я вийшла з кабінету, дівчата мене обступили і питають: «Ну, що там сказали?». А я кажу: «Казали, що мене треба списати в утіль». Дівчата почали сміятися, а я не розумію чого, не знаю, що таке «утіль». Тоді дівчата пояснили: «Та то така вонуча, що нею ще раз можна витерти, а потім викинути». Я була після хвороби просто дистрофіком, дуже виснажена, але вже на легку роботу ходила. Мене спасло напевно те, що в дитинстві я їла багато меду. Мій тато мав велику пасіку, 60 вуликів, то від того організм був сильний.

В Сибірі були дуже сильні комарі. Так сильно кусали. Тіло ятрилося, попадала інфекція, люди від того вмирали. Та то кістками наших дівчат весь Сибір встелений.

Пізніше поставили мене бригадиром над урками (кримінальні), а вони нічого не хотіли робити. Бо політичні робили. А то на все давали план, треба робити, а ті відмовляються, як я їх не прошу. Тоді я пішла до головного і кажу, що не буду я бригадиром. А він мені каже: «Ты – гнойный прыщ на теле советского государства». - «Ну і хай я буду прищом, але бригадиром не буду».

Потім перевели в Караганду на шахти.

Відсиділа я повний срок - 10 років - від дзвінка, до дзвінка. Потім була на виселці. То ніби срок закінчився, але додому повертатися ще не маєш права. Там я познайомилася зі своїм чоловіком – Йосипом. Він також був засуджений. Сам він був з Львівської області, Самбірського району с. Стрільбичі. Як тільки я його побачила, ми зустрілися поглядами, я зрозуміла – він буде мій. А Йосипові я тоже дуже сподобалася.

Він записався добровольцем в УПА. Йому тоді було 20 років. Він ще з двома хлопцями пішов до лісу, тільки-тільки записався, йому навіть зброї ще не видали. Дали йому псевдо – «Богун». Вони верталися з лісу, йшли, сміялися, були дуже задоволені, але хтось їх заложив. Їх перестріли і арештували. Судили їх показовим судом. Зігнали все село. Його тато був головою сільської ради, був дуже освіченою людиною - знав польську, англійську і німецьку мови. Він був на заробітках спочатку в Австрії, а потім в Америці. Був дуже прогресивним чоловіком. В Америці він організував страйки за скорочення робочого дня, помагав організовувати профспілки, боровся за те, щоб наші заробітчани не пили, а заробляли гроші. Коли він приїхав в рідне село, то займався просвітництвом, випишував багато газет, журналів. Спочатку, його вибрали війтом, а потім, як прийшла Радянська влада, його поставили головою сільської ради. Як Йосипа засудили, то його тата відразу забрали на допит. Його дуже побили, все йому повідбивали. Привезли додому, положили на лавку і він через тиждень помер. А мого чоловіка судили, а потім зі Стрільбищ до самого Старого

Самбора вели пішки. Їх було, здається, троє, то вони йшли і співали:

«Не пора, не пора, не пора,
Москалеві, ляхові служити,
Бо прийшла вже тая година свята,
Нам пора для України жити.»

А їх били і кричали: «Молчать», а вони далі йшли і співали. Відправили їх спочатку в Харків, тримали на заводі, в цехах поставили трьохярусні ліжка. Було дуже холодно, цехи великі і дуже чоловік мій простудився, на роботу не ходив. Лежав на третьому ярусі, всюди протяги, накритися не мав чим. Якомусь хлопцеві прийшла посилка і він з друзями почав їсти. Запахи пішли по всьому цеху, а Йосип лежить і так хоче їсти. А один з тих хлопців показує на нього і каже: «Той во – во скоро дуба вірже». А Йосип думає: «То вони про мене так кажуть? Невже я такий молодий і маю помирати? Боже, якщо я виживу, то побудую церкву». І він вижив. І побудував в Киданцях церкву в 1997 році.

Відправили його в Сибір. Там він валив ліс. Був один такий випадок. Одного разу прийшли вони з роботи ввечері, а повар не зварив їсти, бо не привезли води. На другий день його розжалували з поварів і відправили валити ліс, як всіх засуджених. Поставили його, в пару з Йосипом, пиляти дерева. Вони пиляли, а той повар каже до нього: «Давай поміняємося місцями, бо мені не на руку». Вони помінялися. Тут впала сосна на другу, а та на сушняк і далі на повара і відразу забила на смерть.

Дуже голодали. Чоловік казав: «Я 10 років був голодний. Саме більше, що я боявся, то вмерти з голоду».

Нас звільнили у 1954 році, в 1955 я родила старшого сина Богдана. Як прийшов дозвіл їхати додому, я побоялася пускатися в далеку дорогу, бо була високовагітна. Але ми вже були вільні, ходили на роботу, нам платили зарплату. Аж коли я народила дочку Славу, їй був рік, тоді ми поїхали додому.

Поїхали ми до чоловіка в Стрільбичі, бо тут, в Киданцях, все конфіскували. Після того, як мене засудили, мою маму вивезли на Сибір, як маму ворога народу, дядько пропав безвісти, а тато з того всього повішався. Тато теж, як на той час, був розумний, багато читав, випишував журнал «Пасічник», бо тримав пасіку, був хазяйновитий. Мали вівці, пряли, мали коноплі, ткали. Було в сувоях трояке полотно: грубе, трохи тоньше на простині і тонке на сорочки. Але не залишилося нічого, все конфіскували. А в Стрільбичах в чоловіка хата залишилася. Хоча і там багато постраждало. Тато помер, бо його били після арешту сина. Чоловікову молодшу сестру згвалтували російські солдати, вона того не витримала і померла. Дід і баба повмирали, а мама дістала сухот і теж померла. І все те на протязі року. То ж через те хати не конфіскували.

Як тільки ми приїхали в Стрільбичі, то треба було приписатися. Тоді до нас прийшли з КГБ і хотіли завербувати Йосипа, але він не захотів. Тоді нам дали 24 години на збори-«Ви не приписані, без прописки не можна – забирайтесь». І ми поїхали до знайомих до Єнакієва. Ми з ними були в Сибірі, переписувались. Нас прийняли дуже добре, хоча самим було тяжко. Хата була маленька, 9 кв.м.- на 3. Жило нас 12 чоловік. До мене приїхала мама, вона була вислана в Караганду. Як мене звільнили, то і її відпустили. Там народився молодший син Іван. Жили ми там близько року. Йосип ходив на роботу і за рік часу заробив на квартиру.

А в Киданцях, як нашу хату конфіскували, то там жили різні люди, так як на квартирі від колгоспу. Але потім якісь люди захотіли купити її, але родичі дали нам знати, що наша хата продається і моя мама приїхала і викупила свою ж таки хату. Там була одна кімната, великі сіни і комора. Тоді ми продали хату в Єнакієвому і приїхали в Киданці. То був 1960 рік. Ми почали будувати нову хату, обжилися, робили в колгоспі. І так лишилися тут».

с. Кретівці

Матеріал зібрала:

Олещук І. Я., бібліотекар
бібліотеки-філії с. Кретівці

Воїни УПА жителі с.Грицівці і с.Кретівці:

1. Худо Іван Михайлович
2. Назар Василь Олексійович
3. Пелих Петро Васильович
4. Штопко Михайло Дмитрович
5. Якимець Микола Михайлович
6. Яремкевич Василь

Худо Іван Михайлович

Народився Худо Іван Михайлович 26 листопада 1923 р. в с. Валява, Перемишлянського повіту.

В 1936 р. закінчив 4 класи, а в 1939 р. очолив читальню в с. Валява, там і познайомився із симпатиками визвольного руху.

Вишкіл УПА проходив на Волині. Іван Михайлович був діючим членом УПА і брав участь у кількох боях, в одному з яких в Карпатах був поранений в руку.

Після війни, за вказівкою командування, повернувся в с. Валява. Під час операції «Вісла» разом з батьками приїхав в с. Грицівці Збараського району. Працював фінагентом. Під час здачі документів в Збараському фіноргані, був затриманий 27.07.1947 р. Збараським РВ МДБ (ст. 54-1а, 54-11 КК УРСР). В цей час розбили криївку в с. Луб'янки, де були списки членів

УПА. Після допитів в Збаразькому КГБ, було відправлено в Тернопіль.

Додому він вже не повернувся, а був засуджений 05.11.1947 р. ВТ військ МВС у Тернопільській обл. на 25 р. ВТТ з конфіскацією майна і 5 р. позбавлення прав. Покарання відбував у м. Воркута (нині Республіка Комі, РФ). Працював на вугільній шахті.

Був у бригаді політичних в'язнів, які відстоювали свої права. На знак протесту, що їм заборонено переписуватися з рідними, виходили на акції протесту. Стояли живим ланцюгом, а по них стріляли.

Звільнений 19.06.1956 р. Повернувся в с. Грицівці. Помер 12 жовтня 1985 р. Реабілітований 04. 11. 1992 р. (9713-П).

(Зі слів дочки - Худо Марії Іванівни)

с. Максимівка

Матеріал зібрала:

Сова Г. В., бібліотекар
бібліотеки-філії с. Максимівка.

Записано зі слів нижче згаданих людей

Гірка доля одного села

(Спогад)

Село Гори Стрийовецькі Збаразького району це хутори - 90 господарств, які розкинулися на 4 км. 20 березня 1944 року пережило велику трагедію. Фронт був близько 10

км. У кожній хаті заквартирували фронтові війська. Вранці в селі з'явилися спецвійська з чорними погонами «СмерШ» і з допомогою стрибків-поляків з усього району зганяли чоловіків, нібито на фронт.

До Петра Горичуна підїхало на тачанці якесь начальство, вивели його з хати, а оскільки він відмовився бути головою сільради, тут же розстріляли. І господаря Йосифа Гановського в хаті не було, вийшов зі стодоли, де молів на жорнах, тут же на подвір'ї його вбили. І господаря Володимира Тимошика, який вийшов із хліва на подвір'я, також вбили.

Ще в штабі тої акції затримали Василя Голоднюка, солтиса, вели слідство, виводили його розстрілювати, знов вели слідство і відпустили. Усіх чоловіків зігнали неподалік школи, відділили українців від поляків. Поляків відправили по домівках, українців вивели на поле під ліс, де були закопані кулемети, прочитали вирок і розстріляли. Підходили до полеглих, якщо ще були живі - добивали з автоматів.

Після такої жахливої розправи, старі люди та жінки стягнули з поля мертвих на цвинтар, викопали могилу, там поховали 10 чоловік. Інших ховали біля своїх рідних. Були вбиті господарі і з сусідніх сіл. Семена Ковальчука з Киданець забрала рідня. Володимир Тимошик, Петро Гарасимик, Михайло Марцінюк поховані в селі Богданівка, Павло Антонік — в с. Чагарі Збаразькі. Усі родини зазнали переслідувань, деякі виїхали в Польщу з рідними. На Сибір вивезли чотири сім'ї.

У час відродження нашої Незалежності, родини розстріляних: Євгенії Нагай, Марії Смик, Стефанії Живчик із Тернополя і 7 чоловік з села Гори Стрийовецькі намагалися дізнатися правду того жахливого вбивства. Через «Меморіал» звернулися в СБУ. В архівах СБУ не знайшли жодних справ тієї акції. Писали в Москву до архівів і не знайшли нічого.

Працівники СБУ познайомились на місцях з родинами потерпілих і реабілітували їх посмертно.

Кожного року 20 березня збираються їхні рідні, які ще живуть. У місцевій церкві відправляють заупокійну Службу Божу за невинні жертви того часу. Мешканці села зберегли пам'ять про цю жахливу подію і під керівництвом Мирона Творищука висипали могилу на місці розстрілу, на якій встановили березовий хрест і гранітну плиту з іменами людей, невинно страчених большевицькими карателями. Освятили могилу і відправили панахиду отець-декан Григорій у супроводі двох священників. Відбулося багатолюдне віче, в якому брали участь люди з навколишніх сіл, учні місцевої школи, церковний хор. Від обласної організації КУНу виступив Б. Когут, від Товариства «Меморіал» І. Олещук, від Спілки політв'язнів і репресованих П.Середа, який присвятив вірш цій даті.

Кожний рік у неділю після Зелених свят організовується похід на могилу з ушануванням пам'яті жертв большевицького терору.

Список загиблих долучаю

На гранітній плиті написано: В ПАМ'ЯТЬ ЖЕРТВАМ БОЛЬШЕВИЦЬКОГО ТЕРОРУ

На цьому місці 20 березня 1944 року по-зрадницьки розстріляні:

1. Петро Горичун 1918 р. н.
2. Семен Вересюк 1901 р. н.
3. Ізидор Нагай 1922 р. н.
4. Василь Пархін 1908 р. н.
5. Йосиф Гановський 1914 р. н.
6. Василь Слебедюк 1900 р. н.
7. Андрій Крук 1908 р. н.

8. Петро Вовчук 1909 р. н.
9. Михайло Творищук 1896 р. н.
10. Василь Цалік 1907 р. н.
11. Степан Вересюк 1911 р. н.
12. Петро Творищук 1920 р. н.
13. Василь Осарчук 1911 р. н.
14. Іван Зарубінський 1901 р. н.
15. Августин Ліпніцький 1915 р. н.
16. Степан Ліпніцький 1910 р. н.
17. Павло Ліпніцький 1919 р. н.
18. Микола Лисобей 1909 р. н.
19. Олекса Зарубінський 1902 р. н.
20. Микола Дробуг 1909 р. н.
21. Андрій Зарубінський 1912 р. н.
22. Семен Ковальчук 1909 р. н.
23. Володимир Тимошик 1905 р. н.
24. Петро Гарасимик 1897 р. н.
25. Михайло Марцінюк 1920 р. н.
26. Павло Антоник 1917 р. н.
27. Дмитро Лисобей 1922 р. н.
28. Володимир Іванків 1920 р. н.
29. 2 – невідомі.

Прости, Україно-ненько, що довелось
загинути не у битві за Тебе, а від зрадницької кулі
Твого ката.
Вічна їм пам'ять

Грунічева Ганна Назарівна

Народилася 7 квітні 1921 року в с. Вищі Луб'янки. Потому переїхала в с. Чагарі Збаразькі і там прожила усе своє нелегке життя.

У 1943 році вийшла заміж за лейтенанта Радянської Армії Грунічева Леоніда Дем'яновича. Прожила з ним лише 10 місяців, бо він знову був призваний на війну і більше додому не вернувся. Але після їхнього короткого подружнього життя народилася дочка Марія, яка потім пізнала усі «насолоди» тодішнього життя.

В 1945 році маму засудили, згадує дочка, як учасницю УПА, зв'язкову, і заслали на заслання в місто Печора республіка Комі АРСР. Я, в один рік, залишилася з бабцею, яка мене виховувала до 5 класу, бо маму звільнили і відпустили додому лише в 1955 році.

Прийшлося прожити і в холоді, і в голоді, бо тоді я була нікому не потрібна ні як дочка лейтенанта Радянської Армії, ні як дочка зв'язкової УПА.

Коли я вчилася у 4 класі, мама із тюрми вислала листа – зразок прохання до Ворошилова. Я писала до нього прохання, щоб він посприяв звільненню мами з тюрми. Там, в Печорі, засідав суд і маму звільнили як незаконно-засуджену - і відпустили її додому з правом голосу і правом повернутися на свої рідні місця проживання.

Працювала мама дояркою в колгоспі. Неодноразово була обрана депутатом сільської ради, депутатом міської ради. Не раз розказувала про життя в тюрмі. Дуже важко було прожити ті роки, але коли уже помер Сталін трохи полегшало і до колишніх політичних, невинно засуджених, почали відноситися як до людей.

Із слів дочки - Марії Сови

Данилевич (Бугай) Євгенія Павлівна

Моя мама, **Данилевич Євгенія Павлівна**, народилася 1924 року в селі Терпилівка Підволочиського району в патріотичній сім'ї. Стала членом ОУН УПА в 1942 році, отримала псевдо «Галина» та виконувала завдання районної зв'язкової УПА. У листопаді 1944 року пройшла курси медперсоналу. Лікувати приходилось багатьох поранених, а також виконувала інші доручення: проводила повстанців по селах, носила естафети. Після загибелі брата Романа, через тиждень, в 1945 році дідо вивіз маму до родичів в Романове Село, де мама переховувалась.

Сипачі НКВС зробили облаву і маму заарештували. Везли возом до Нового Села. Мама багато знала: явки, паролі, квартири, склади, криївки. Знаючи звірства цих нелюдів вирішила втікати. Коли проїздили попри чийсь город з бараболями зіскочила з фіри і побігла городами, хотіла, щоб її застрілили, бо боялась жорстоких тортур. Але енкаведисти не стріляли, бо мама потрібна їм була живою. Схопили, кинули на фіру і посідали зверху, щоб більше не втікала. Коли кинули до інших заарештованих дівчат, всі почали запитувати за що арештована. Мама поділилась обстановкою. І їй, щоб вижити, дівчата порадили перекласти всю вину на загиблого брата Романа. Після жорстоких тортур, коли її привели в камеру скатовану, обдерту до крові, дівчата в один голос сказали, що була в ката Зеблецева. Потім такі жорстокі катування тривали кожен день, та мама все витримала, не зрадила.

В камері мама зустріла синьооку дівчину з довгою косою—це була Ковтало Галина.

Про таких як моя мама написала вірш Прошкевич – Заболотна

« Русалонька» - повстанка:

«Русалонька»-повстанка сімнадцять мала літ,
І серце полум'яне, і личко - білий цвіт,

І чисту, добру душу, вінок дівочих мрій,-
За волю України пішла у смертний бій.
За волю України! Боїв нема без втрат:
Всю в ранах, непритомну схопив московський кат:
І допити, й тортури і карцеру бетон,
Гулагівські етапи, столипінський вагон –
Усього було вдоста! Та ненаситний звір –
За тебе, тата й маму загнали у Сибір.
Не знаєш їх могили, лиш біль та сум – нудьга...
По кісточках вкраїнських посвистує пурга.
«Русалонько»-повстанко ! Тебе Господь зберіг,
І сивою вернулась на рідний свій поріг.
Та не кінець тортурам, бо ще живий твій кат.
Зайшла у рідну хату, а в хаті – «старший брат»...
«Русалонько»-повстанко! Незламна в боротьбі.
Омріяна Вкраїна ще вклониться Тобі.
На бронзі буде напис - історії сувій:
« За волю України ішла на смертний бій»

Маму засудили на 15 років Сибіру. Заслання відбувала в Комі АРСР, де пережила голод, холод, важку каторжну працю. Після звільнення 1950 року повернутись в рідну хату не дозволяли, мама завербувалась в Кривий Ріг, після цього переїхала до Львова, де працювала на телевізійному заводі. Вийшла заміж за тата, Богдана Данилевича, переїхала жити в село Максимівку, де прожила до глибокої старості. Померла 14 жовтня 2005 року.

Мамин брат **Бугай Роман** 1923 року народження, навчався в Тернопільській гімназії, де й вступив до ОУН. Переховуючись від нацистів, перейшов до підпілля, де отримав псевдо «Плуг».

Дядько Ромко був районним референтом-політвиховником та мав псевдо «Корній». Під час облави Терпилівської церкви (пам'ятка архітектури XVII століття), де загинули українські патріоти та мамин брат Роман. Його мертвого кинули на віз, так що голова звисала і билась на ямах об каміння. Бабцю Наталю гнали за тим возом до Нового села. Не один раз питались її чи то її син, але вона не признавалась, бо боялась за життя дочки Євгенії.

Бабця не раз згадувала: «Я не бачила світу білого, лише голівку моєї дитини. Він говорив до мене: « Мамо, моє життя вже не належить мені. Я вступив на цю стежку і маю її пройти до кінця...»

Тато, **Данилевич Богдан Андрійович**, 1915 року народження. Народився в селі Максимівка. Навчався в Тернопільській гімназії, член ОУН від 1936 року.

Брав участь в антирадянському виступі в Збараському районі. В грудні 1939 року був заарештований і засуджений до смертної кари. В камері смертників пробув місяць, чекаючи смертного вироку. Згодом вирок замінили на 20 років каторжних робіт.

Заслання відбував у Красноярському краї. Звільнений в 1956 році. Повернувся до рідного села. Помер 29 липня 1976 року.

Стрижко – **Данилевич Северин Андрійович**, 1921 р.н. . Народився в селі Максимівка. Закінчив Тернопільську гімназію, навчався на 3-му курсі Львівського медінституту. Член ОУН, працював лікарем УПА. Заарештований 1944 року в місті Дрогобич Львівської області. Засуджений на 20 років каторжних робіт. Покарання відбував у місті Воркута.

Звільнений 1956 року. Переїхав в місто Збараж. Закінчив Ужгородський медінститут. Працював у м. Ужгород, пізніше переїхав в м. Жовква Львівської області. Помер в 1993 році.

(Зі слів дочки – Ольги)

Роботи, виконані у засланні

БЛАЖЕННІ ЧИСТІ СЕРЦЕМ, БО ВОНІ
ПОБАЧАТЬ БОГА.
7. БЛАЖЕННІ МИРОТВОРЦІ, БО ВОНІ
СІНАМИ БОЖИМИ НАЗОВУТЬСЯ.
8. БЛАЖЕННІ ПОСЛАДОВАНІ ЗА ПРАВДУ,
БО ІХ Ї ЧАСТЕЦЬ НЕБЕСНО.
БЛАЖЕННІ ВИЖОЛІ ВАС БУДУТЬ БІЗУС-
СТІТИ І ПОСЛАДУВАТИ І БУДУТЬ КАЖАТИ
НА ВАС ВСЯ ЛЮДЕ САВОО, НЕ ПО ПРАВДІ
ЗАДЛЯ МЕНЕ РАДУЙТЕСЯ І РАДУЙТЕСЯ, БО
ВЕЛИКА НАГОРОДА ВАША В НЕБІ.

ГРІХИ ПРОТИ СВ. ДУХА

1. НАДМІРНА НАДІЯ НА БОЖЕ МИЛОСЕРДІЯ.
2. БЕЗНАДІЙНІСТЬ НА БОЖЕ МИЛОСЕРДІЯ.
3. СУПРТИВАЛЕННЯ ПІЗНАНІЙ ПРАВДИ ХР. БІЖИ.
4. ЗАВИДУВАННЯ БЛІЗЬКОМУ БОЖОМУ ВАГОВА.
5. ЗАКОНЕЦІСТЬ НА СПАСЕННІ ЗПІМОНІЯ.
6. НЕРОЗКАЯНІСТЬ АЖ ДО СМЕРТІ.

ГРІХИ, ВЗИВАЮЧІ ДО НЕБА О ПІМСТІ
1. УБИСТВО; 2. СОДОМІЙНИЙ ГРІХ; 3. ПОКРИ-
ДЖЕННЯ УБОГИХ, ДІВІ І СІРІТ; 4. ЗАДЕР-
ЖАННЯ НАЗМНОЇ ДОБРЕ ЗАСЛУЖЕНОЇ ЗАПАТИ.
ГОЛОВНІ ГРІХИ

1. ГОРАСТЬ 2. ЛАКІМСТВО 3. БЕЗСТІЯНІСТЬ
4. ЗАВИСТЬ 5. НЕВІРІТНОСТЬ 6. ГНІВ 7. ЛІНІВСТВО

— І ПРОТІВНІ ТІМ ЧЕСНОТІ.

1. ПОКРА 2. ЩЕДІСТЬ 3. СТИЖЛИВІСТЬ
4. ЗИЧЛИВІСТЬ 5. УМІРНОСТЬ 6. АГАРНІСТЬ
7. РЕВНІСТЬ У ДОБРІМ.

ЧУЖІ ГРІХИ

1. ПРИНАДЖИВАТИ ДО ГРІХА.
2. РАДИТИ ДО ГРІХА.
3. ПРИКАЗУВАТИ ГРІШНІ.
4. ДОЗВОЛЯТИ НА ГРІХ.
5. МОСЧАТИ НА ГРІХ.
6. ПОМАГАТИ ДО ГРІХА.
7. АДАЛТИ ГРІХ.
8. НЕ КАРАТИ ГРІХА.

† Преславну Божію Матер і святих
Ангел святиху немолчно воспоєн
седаєм і всти Богородицю сіно, іспові-
дающе яко воістиню рождающе Бога
вплоченна, і малащиса непорочно
в дашу наших.

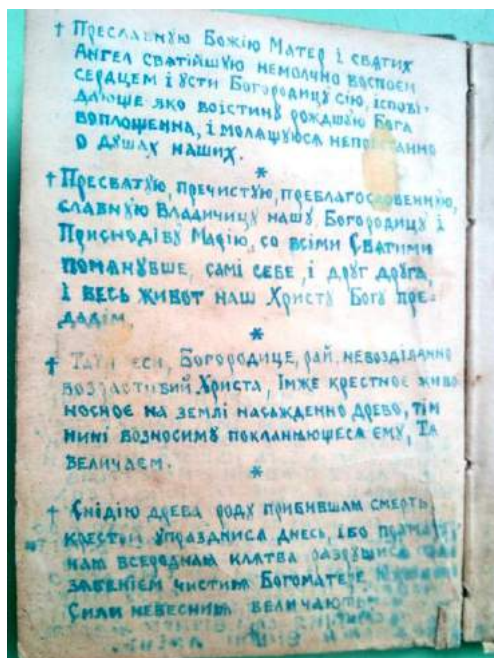
*
† Пресвату, пречисту, преблагословенну,
славну Владичицю нашу, Богородицю і
Приснодіву Марію, со всіми святими
помагуюше, самі себе, і друг друга,
і весь живот наш Христу Богу пре-
дадим.

*
† Тіє єси, Богородице, дай, неводатачно
возрастивши Христа, імже крестное живо-
носное на землі насажденно древо, тім
міні возносимъ покланяющеся ему, та
величаєм.

*
† Снідию древа роду прибившам смерті,
крестомъ указаниса днесь, лебъ племати
намъ всегоднамъ калтва оазішиса, та
завієм чистимъ Богоматері
Слав небеснимъ величающе.

За всіх молишиса, Благая, прибіга-
ючих до вірою в державний Твій раба.

Заблоцький Нестор Несторович

Народився 20 листопада 1924 року в селі Валява, Перемишльського повіту, Жажівського воєводства, Польща. Українець.

Був активним членом УПА. Партизанські з'єднання для оборони своїх рідних територій були розформовані на дрібні групи. Як старшому по віку, присвоїли звання - ройовий, мав підвладних 10 чоловік. Працював ще і зв'язковим. Мав

позивний «Ясень».

Завдання, що виконував, полягали в тому, щоб переводити людей з одного пункту в інший, передавати припаси, важливі повідомлення іншим групам самооборони. Приходилось, особливо ночами, проходити десятки кілометрів до різних пунктів. Самооборона швидко зростала кількісно і швидко озброювалась. Для молоді села був характерний великий патріотизм і самопожертва, на відміну від інших сіл. Наприклад Мавковичі, де було вбито і вирізано 118 чоловік, переважно жінок, старших людей і дітей.

Захищатися необхідно було тому, щоб весною 1945 року можна було засіяти поля. Події відбувалися до 2 вересня 1945 року, коли було виконано наказ про виселення (депортацію) українців із своїх етнічних територій.

Під час виконання завдання був поранений осколком гармати: осколок проносив в собі все життя.

За радянського часу був нагороджений медаллю «На честь 60-річчя перемоги у Великій Вітчизняній війні».

За незалежної України був визнаний членом УПА.

Помер 19 лютого 2012 року.

(Зі слів дочки - Івосо Марії)

Ковтало (Ванькевич) Галина Яківна

Народилася 7 липня 1926 року в селі Чагарі – Збараські. Це було невеличке мальовниче село. У селі, в приміщенні де жили законниці, була школа, був також клуб, бібліотека, церква. Разом із старшою на рік сестрою навчалися в селі до

третього класу, а після закінчення цієї школи мама їх записала в народну школу в місті Тернопіль. Там закінчили ще 4 класи.

Мама була дуже малого зросту (155 см) і мала довгі дуже гарні чорні коси. Коли всіх зібрали біля школи і сказали, що будуть вивозити, а зараз відправляють до Збаража, то мама дуже плакала і повернулася в сторону села і косами хотіла попрощатися, а москалі

подумали, що вона хоче дати якийсь знак своїм і почали дуже бити. То за неї заступилася односельчанка Ольга Коваль (по чоловіку), вона була освічена, вчилася, на той час, на медсестру і добре знала російську мову. Вона пояснила, що так прощаються з селом косами і так врятувала мамі життя.

В селі була одна людина, яка написала списки родин, які підтримують УПА. І по тому списку, хата за хатою, збирали людей і вивозили до Збаража, а потім ешелонами в Сибір. Але всі казали, що вона лишилася в селі, а всіх вивезли.

За тиждень, який ми провели в Збаражі, нас повернули бо захворіла сестра. Перед смертю Домця сказала, що повернуться, а Галю відправлять в тюрму і Галя буде бідна. Через деякий час сестра померла, а нас відправили в Сибір по етапу. Нас вивозили з тією самою жінкою, Коваль Ольгою, яка врятувала мамі життя і Яворською Г.П., вона на той час була секретарем сільради. Вивозили тільки тих хто не хотів коритись їм.

В тюрмі мама розказувала, що її дуже били. Один раз на тиждень виводили в баню, де міняли одяг і стригли тих у кого знаходили воші. В тюрмі майже всіх обстригали налісо, бо були воші. А у мами їх не було, своє волосся мама зберегла навіть у тюрмі, але за те що вона була з косами її часто дуже били.

Тато, Коваль Петро, також був у тюрмі, згадує пані Марія. Як тато попав у Бродівський котел (це місце де «москалі» розстрілювали українців) його також хотіли розстріляти бо з цієї камери ніхто не повертався. На стінах були видряпані слова

«Слава Україні!» і імена тих, хто там побував. І ось одного дня тата вивели на розстріл. Вивели москалі та тут до них підходить один чоловік в російській формі і каже, що він хоче сам особисто розстріляти тата, бо то його ворог. І вони повірили і дали йому автомат. Він повів тата далеко в ліс, де була викопана велика яма, куди скидали трупи. Тато по дорозі молився і тут почув українською мовою «повернись». Тато повернувся і подумав, що він хоче в лице його розстріляти, бо чув як він казав, що то мій ворог. А він сказав бігти і показав куди, а сам дав автоматну чергу в інший бік. Так тато і не знав кому дякувати і за кого молитись за подароване життя.

Далі згадує пані Марія слова мами про те, що як вони були в тюрмі то помер Сталін, а вони саме були тоді на лісоповалі. І наглядачі сказали, що буде хвилина мовчання. Вони були всі мокрі, бо тоді падав сильний дощ, і побачили, що недалеко

від них горить вогонь і всі наглядачі, які там грілися, пішли в

намет на хвилину мовчання. І тут пролунав постріл. Це був знак початку хвилини мовчання і ми всі побігли мовчки до вогню, щоб хоч хвилину погрітись. А наглядачі це побачили і хотіли нас розстріляти. Але одна наглядачка сказала, що вони бігли мовчки. Тоді вони нас не розстріляли.

В тюрмі мама мала кличку «Малишка». Згадує мама, що жили вони в землянках. І одного разу мама почула, що під подушкою щось гризе її хліб. Мама запхала руку під куфайку, яка вдень її зігрівала, а вночі служила замість подушки, і почула, що то був щур. Більше хліб під голову не клала. Ховала за пазуху.

Мама працювала і в шахті, і на лісоповалі, перемотувала мотори в прачечній. Було дуже важко, але вона витримала всі поневіряння. Слова маминої сестри Домці здійснилися. Мама дійсно повернулась додому і там, де вона була, була дуже бідна, але жива.

СССР
МИНИСТЕРСТВО
ЮСТИЦИИ

Удостоверение Гали АХА
Исторический архив № 545223
Формы № 1
ПРИ УТЕРЕ НЕ ВОЗВОЗНАВЛЯЕТСЯ

№ 116, 80
21. Января 1955 г.

СПРАВКА № 0039390
81355

Выдана гражданке Ванькевич
Галине Яковлевне
1924 года рождения, уроженца с. Богородице-Борисово
р-на Тернопольской обл.
гражданство ССР национальность Украинка
осужденной Восстанием Трудовыми Вещами
Тернопольской обл.
13. мая 1946 по статье 40-04-1а УК РСФСР
к лишению свободы на 10 лет, с порожением в правах на 5 лет.
в прошлом судимость не судим
в том, что она отбывала наказание в местах заключения по
21. Января 1955 г. и по Восстанию Трудовыми
работнич. дней.
С применением

Освобождена 21. Января 1955 г. и следует к избранному
месту жительства Зварат, Тернополь
обл.
по ст. Зварат Львов
начальники лагеря (ИТЛ) А. А. Кучин
А. А. Кучин
начальник отдела (части) А. А. Кучин
А. А. Кучин

СССР
МИНИСТЕРСТВО
ЮСТИЦИИ

Удостоверение Гали АХА
Исторический архив № 545223
Формы № 1
ПРИ УТЕРЕ НЕ ВОЗВОЗНАВЛЯЕТСЯ

№ 116, 80
21. Января 1955 г.

СПРАВКА № 0009118

Выдана гражданину Хобтасов
Василию Ивановичу
1924 года рождения, уроженцу с. Гирги
Львовского района, Львовской обл.
гражданство РСФСР национальность Украинка
осужденному Восстанием Трудовыми Вещами
Бонского уезда, Орловской области
13. декабря 1946 по статье 58-1а УК РСФСР
к лишению свободы на 10 лет, с порожением в правах на 5 лет.
в прошлом судимость не судим
в том, что он отбывал наказание в местах заключения по
21. Января 1955 г. и по Восстанию Трудовыми
работнич. дней.
С применением

Освобожден 21. Января 1955 г. и следует к избранному
месту жительства Зварат, Тернополь
обл.
по ст. Зварат Львов
начальники лагеря (ИТЛ) А. А. Кучин
А. А. Кучин
начальник отдела (части) А. А. Кучин
А. А. Кучин

Прокуратура
Тернопільської області

з лютого 1992 року

№ 13-620-92

ДОВІДКА ПРО РЕАБІЛІТАЦІЮ

Гр.ВАНКЕВИЧ Галина Якубівна

РІк і місце народження 1927р. с.Чигарі Збараського району
місце проживання до арешту с.Чигарі

місце роботи та посада до арешту в одноосібному селянському
Господарстві
Коли та яким органом засуджено 13.06.1946 року військовим трибуналом
військ МВС Тернопільської області

Кваліфікація скоєного та міра покарання по ст.ст.20-24-1"а",
54-11 КК УРСР на 10 років позбавлення волі з конфіскацією майна.
Арештована 4 лютого 1946 р. Звільнена 21 січня 1950 р.

Утримувалась під вартою, в місцях позбавлення волі с/вісім/ років
10/десять/ місяців 17 днів.

на підставі ст.1 Закону Української РСР "Про реабілітацію жертв
політичних репресій на Україні" від 17 квітня 1991 року

гр. Ванкевич Г.Я. реабілітовано.

Старший помічник
прокурора Тернопільської області
старший радник юстиції
Гербова печатка

Підпис

В.П.Гориневський

"10."...1992 року я, Сулік Ірина Дмитрівна, секретар
виконавчого комітету Шахмівської сільської Ради народних депутатів
Збараського району Тернопільської області свідчу вірність цієї копії
з оригіналом документа. В останньому підчисток, дописок, закреслених
слів немає.

Зареєстровано в реєстрі за № 64.

Утримано держмита - звільнена.

Секретар виконкому:

І.А.Сулік

Характеристика на гражданку Ванкеву Тамару Яковлевну

г-жа Ванкева Т.Я. находится на подразделении №10-226/10 МРД ССР с 12 июля 1946 года по 20 января 1955 года, и работала на различных работах, ко всем ей порученным работам относилась добросовестно.

С 1947г по 1948г работала зарядщиком электровазов в шахте, выполняя все правила по технике безопасности и не имея несчастного случая простоя электровазов, за что имела благодарности от администрации подразделения.

С 1949 года работала на лесном, поварской лесу, производившие нормы выполняла по 150%.

За активное участие в социалистическом соревновании за выполнение и перевыполнение производственного плана имела благодарности от администрации подразделения.

С 1952 года работала на различных сельхоз работах, производившие нормы выполняла на 160-170%. «переводчик производства»

Принимала активное участие в общественной массовой работе подразделения.

Одобрено подр №10-226/10
МРД ССР
21/1-552.

Г. Мельников

(Зі слів дочки – Марії)

Ліхновський Зеновій Іванович

Народився 15 березня 1931 року в селі Максимівка. Село, на той час, було великим. До його сільської ради входили такі села: Киданці, Романове Село, Грицівці, Чагарі Збараські і Гори Стрийовецькі. В селі

керував війт і солтис.

В сільраді, яка була в центрі села (біля теперішнього клубу) було три секретарі: Ванькевич Павло, Ліхновська О. - моя сестра старша, Патронко Яна. Війтом був Паляниця (Терпилівка). В тому ж приміщенні була школа, де було 7 класів, а потім я ходив у вечірню, де закінчив 11 класів. Потім пішов працювати на залізну дорогу. Пропрацював 40 років на одній роботі і пішов на пенсію.

Я пам'ятаю, що у 1941 році були націоналісти, а потім їх перейменували на Українську Повстанську Армію. В той час були в УПА з Максимівки: Цвіргун, Кальба, Крикавський, Яструбецький, Комендант, Ліхновський - батько, Дягун, Данилевич, Залипчук. (На той час в селі було всього 14 номерів українців).

З села Чагарі Збараські: Сивий, Ванькович, Нечай, Брегідер, Антоник, Добровар, Славута, Коваль, Чічірко, Обаль, Пилипчук.

Кальбу, який брав активну участь, потім забрали в радянську армію на війну. Хлопці, які підтримували УПА, до нас приходили тільки вночі, бо вдень поляки ходили і розстрілювали без суду, а вночі вони боялись націоналістів, що ходили вночі і тому їх називали «нічними».

Часом хлопці залишались і на день, але то було дуже небезпечно, бо по вулиці з автоматами ходили поляки і могли зайти в хату в любую хвилину. «Нічним» ми давали сало,

цибулю, масло, крупи. Ми наперед готували, бо вже знали, де вони будуть. Ходили вони все до інших, щоб не попастися полякам.

Я пам'ятаю, як мене тато не раз посилав посланцем в с. Лозівку, Клебанівку, Коршилівку Підволочиського району. Я носив звістку в чоботі в каблуку. Мене також зупиняли, але ніхто не зміг подумати, що я зв'язковий. Мені тоді було 10-12 років. Я був дуже маленький і худий. То мене й не чіпали. Я казав, як зловили, що шукаю корову або іду в гості до бабці на друге село. До того зв'язковою була дівчина з села Яцивці (Шевченкове). Її хтось здав і її шукали. Я не знаю як склалась її доля.

3 Гуляй-поля (хутір с. Богданівка) в УПА входили: Шкільняк, Кузьо Богдан, Кузьо Ольга, Дзядик Б., Дзядик В. Коли прийшла радянська армія, то вони жили на квартирі майже в кожній хаті. І у нас жив офіцер, ходив на роботу у штаб, який знаходився там, де зараз проживає Віра Іван. А головний штаб дивізії знаходився там, де зараз лікарня (тому, що на той час, то був центр села і близько залізної дороги). І от одного дня до хати заходить солдат з автоматом. В хаті, на той час, був тато Іван і брат Павло. Солдат приказав їм іти з хати, обізвавши їх бандерівцями, і повів в центр села. По дорозі до штабу їх побачив той офіцер, що жив у нас. Він якраз ішов на обід і побачив, що ми плачемо, вернувся до штабу. Поїхав на коні, бо він кривав, був ранений і їздив на нашому коні. Він в штабі побачив, що батька і брата уже ведуть на допит. Він пішов і сказав, що більше місяця живе у цих людей і не бачив, щоб хтось до них приходив, чи вони кудись зникали. Тоді їх відпустили, але офіцер сказав хай додому їх заведе той самий солдат, бо інакше поляки їх розстріляють. Батька і брата привели додому.

Недалеко від села Максимівка була парцеляція (хутір). Там проживало 5 родин. Недалеко від них, за 150 метрів, повстанці зробили собі криївку в житі. Ми потім дізналися, що

в Добромірці москалі зловили зв'язкову і в Збаражі, в тюрмі, в тортурах вона розказала про криївку. В неділю зранку, ми як завжди, дуже рано гнали пасти на парцеляцію худобу. Був сильний туман і ми побачили, що їде багато підвод з людьми і автоматами. Вони оточили хутір. В 10-11 годині вони зробили обшук в усіх 5 хатах, але нікого не знайшли. І тоді взяли Резніка і сказали – ходи, покажеш. З ними були собаки і вони зразу знайшли криївку. Їх там було 4 чоловік: Шкільняк (Гуляй-поле), Козак (Яцивці) і два чужих. Москалі сказали до Резніка, щоб сказав хлопцям з криївки, здатися, то вони не розстріляють. Він пішов, але вони сказали, що не здадуться. Резнік прийшов до офіцера, який керував тією операцією, сказав, що вони відмовляються і не будуть здаватися. Офіцер приказав іти ще раз і відкрити люк. І тоді з криївки пролунали постріли і поранили Резніка в руку(потім йому відрізали руку в Збаражі). Тоді солдати приповзли ближче і закидали криївку гранатами. Всі хлопці були мертві. Потім ми дізнались, що вони самі себе вбили, а граната розірвалась коли вони вже були мертві. Потім москалі положили їх на підводи і повезли в Максимівку. Посадили коло штабу (лікарні). Зігнали людей, щоб ті впізнавали, але ніхто їх не впізнав, бо всі знали, що їх родини розстріляють. Тоді їх повезли до Збаража і дальшої долі їх не знаю.

Як їх повезли, то ми малі, побігли до криївки. То була землянка розміром 3-2 метри. Там було 4 тапчани збитих з дошок і стіл, радіо на батарейках, а також були гроші, порвані на кусочки. Вони самі порвали, щоб не дісталися москалеві. На ліжках матраси з соломи.

Як хлопців брали на війну, то пішов Ванькевич П. Він дійшов до Венгрії і там з товаришами поставили російський прапор на башні. За це йому і другу дали звання Героя СРСР. Коли приїхали в село, щоб вручити, то зробили схід села і тоді поляки написали петицію, що він був за німців старшим

секретарем сільради і його забрали, і більше його не бачили і не чули про нього нічого.

Творищук Ярослав Михайлович

Народився 28 жовтня в селі Гори Стрийовецькі. Тоді у селі було 3 класи. Потім тато записав мене в Максимівку - там була польська школа. Я проходив в цю школу від вересня до Нового року, но мене ніхто не питав і погано до мене ставилися - поляки не любили українців. І тато по Новому році мене забрав до с. Киданці. Там я навчався до 4 класу, но того класу я також не закінчив бо у 1942 році, коли йшов фронт і було багато поранених, із школи зробили медпункт. Учителю, який викладав у школі, був українцем і втік, то москалі дізнались про його діяльність.

Я пам'ятаю як 12 березня 1944 року прийшли москалі і поселилися в кожній хаті, а 20 березня була мобілізація. Квартирант, який жив у нас на квартирі, сказав татові, щоб він сам ішов в Радянську армію, бо буде біда, но тато відмовився. І 20 березня з усього села зігнали

всіх чоловіків призовного віку. Хто знав то втік, а решта зігнали до школи, поставили в шеренгу і по черзі підходили і питали. Хто українець відправляли наліво, а хто поляк - направо. Один поляк, який стояв коло тата, сказав, щоб тато сказав, що він поляк, але тато не захотів навіть у такий спосіб ставати поляком, бо поляки були дуже продажні. І тата першим розстріляли. Всіх поляків у цей день відпустили. А назавтра

вони мали іти у Радянську Армію (польську). А українців, а це 38 чоловік, повели дорогою до Киданецького лісу. Всім наказали іти шеренгою, а там були закопані кулемети і всіх їх розстріляли. А потім ішли до кожного і хто ще був живий добивали в голову. Тіла забирати не дозволили. Тоді, в березні, ще був сніг, всі тіла за ніч попримерзали до землі, кров замерзла з снігом. Родичі, які знали де їх розстріляли, то вночі потай забирали і ховали у селі на цвинтарі по 2-3 в могилу, а решта 12 чоловік поховані в братній могилі. Після розстрілу у селі не залишилося зовсім чоловіків тільки діти і старики, і ті, хто втік до сіл Киданці, Романове Село, Багданівки, Яцивці (Шевченкове). В жодному з цих сіл не було таких жахів. Може тому, згадує пан Ярослав, що село Максимівка було центральним і всі ці села належали до Максимівської сільської ради. А може тому, що тут проживали місцеві і москалі їх не любили, бо вони боролися за Незалежну Україну. А коли тікали поляки до Польщі, то поверталися наші українці з Валяви і теж боролися за Україну з москалями. Поляки і там, в Польщі, не любили українців.

Чічірко (Радзіх) Стефа Іванівна

Спогади мого життя

Моя хресна дорога до Сибіру

1934 року народження народилася і проживала у селі Синягівка Збаразького району з батьком до 1948 року. У 1948 році 24 вересня тата арештували. Радзіх Івана Дмитровича засудили на 25 років. Відбував покарання в м. Воркута республіка Комі РФ і звільнений 18 червня 1956 року. А нас з мамою (3 дітей) вивезли в Сибір у 1949 році на пересилочний пункт у Котюжинці і ми там просиділи у підвалі 6 неділь. 22 листопада погрузили в товарні вагони і відправили в Сибір, Хабаровський край, місто Бікін під Китайську границю. Везли нас рівно місяць. 22 грудня, на Анни, о 10 вечора привезли нас

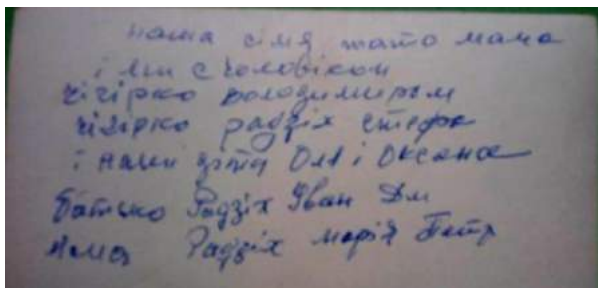
і вже чекали. Погрузили знов у машини, і кого в тайгу (в кого були чоловіки), а нас на цегельний завод.

Поселили в барак в кімнату по три сім'ї. Там було відро води, відро вугля, щоб напалити. Але вода була замерзла. А на дорогу дали сухпайок і відерко на 5 літрів тюльки. І більше нічого. Діти плачуть, хочуть пити, їсти. По великих станціях давали 2

відра зупи і 2 відра води. Діти плакали просили їсти й пити, то лизали сніг на вікнах.

Так як мені вже було 15 років то дали куфайку, ватні штани, шапку чоловічу, валянки і поки познайомилися на кірпічнім заводі, складали кубометри, які привозили з тайги, випалювали цеглу. І на сам Святий вечір, 6 січня 1950 року, відправили в тайгу, а вона непроходима. У понеділок везли на тиждень, заїздили в комендатуру, розписувалися, били пальці. Як привозили знов в комендатурі били пальці. І так ми у тайзі до весни.

1 квітня вже дерево не різали, а вивозили на завод кубометри. Поставив десятник нас дві, мені 15, а напарниці 25 років. Снігу багато, мороз. Дерево дуб, береза і де-не-де проскакувала липа. Але липу не можна різати, а ми різали. То казав, що бандери - дураки. Як мене вдарив, я впала у сніг. І таке життя. Мама з молодшими сестричками були у городі. Мама спочатку ходили на роботу, копали ями під стовби. Земля мерзла і мама залізними клинями била. Мама захворіли на

22-50 P
Хорошее
в Бикини
22-50 P
Хорошее
в Бикини
22-50 P
Хорошее
в Бикини

мила її. Як йшла додому, то дала кусочок хліба - то для Ніни. Мама вийшла з лікарні, пішли на роботу на кірпічний завод. Я в тайзі заробляла 25 рублів - аванс і 30 чи 35 рублів - получки. То було на хліб, олію, а літом ходили в тайгу за дикою цибулею і сушили на зиму. А восени ми з мамою брали по 2 відра на коромисло і ходили по калину. Зварили, процідили на друшляк, а тоді варили довго до коричневого. Хоч без цукру но то так було смачно з чорним хлібом мали. На зиму іще нам дали 10 кг картоплі під получку і 5 кг капусти.

60

бачили тата 8 років. Тато наш тоже пішов працювати на стройку каменщиком . Ми працювали по 8 годин, а після роботи ходили робити людям побілки, ложити плитку і так жили. У 1956 році. наші хлопці і дівчата стали повертатися із заслання до своїх родичів. І повернувся Чічірко Володимир до своєї старенької мами. Ми познайомились і одружились у 1957 році. Там церкви не було, а тут і вернувся священник і ми ходили до сповіді і він нас вінчав. Так що я була в Сибірі, но вінчалися ми з Володьою у греко-католицького священника. Він був з Львівщини, мав парафію. І наші дівчата не стали жити на віру, і ми теж. Чоловік працював на шахті, я на стройці. Тоді народилася донечка Оля у 1957 році. Мама бавили дитину, а я пішла працювати. У 1961 році народилася

друга доця Оксана, то я розрахувалася і була з дітьми. Мама все просили відвезти її на Україну. Ми її відправили у 1962 році до дочки Сторожук Наталі і мама ще пожила 4 роки, і померла у 1966 році. Похоронені у Чагарах Збарзьких. А ми з чоловіком і дітьми прожили ще до 1973 року і повернулися до рідного села Синягівки. Но нас не прописали і ми змушені виїхати на Донбас в Луганську область, Краснодонський район, Молодогвардійськ. Чоловік пішов працювати у шахту,

получили квартиру від шахти. Діти пішли до школи, я пішла на роботу. Старша дочка як закінчила 11 клас поїхала до моїх батьків. У Тернополі закінчила бухгалтерські курси. Працювала в Максимівці секретарем і 32 роки бухгалтером сільської ради. Уже на пенсії. Менша дочка закінчила у Донецьку кооперативний технікум, працювала у Жданові. Вийшла заміж і

переїхала до Тернополя. Працює, має дочку Світлану, зятя Руслана і внука Андрія.

Старша дочка, Осовська Оля, має чоловіка Івана, двоє дітей. Син живе з сім'єю в Іспанії (має доцю Христину).

Дочка Олі - Оксана і зять Володя, і їхня донечка Оксана живуть у Тернополі. Правнучка Оксана вчиться в музичному училищі, грає на бандурі.

Тепер коротко про мою родину Радзіхів.

Тато Радзіх Іван Дмитрович повернувся в рідне село Синягівка, прожив ще 15 років і помер у 1985 році.

Радзіх Марія повернулась в 1960 році, прожила ще 33 роки і померла у 1993 році.

А ми з чоловіком з Донбасу повернулися вже за нашої України до дочки Ольги і зятя Осовського Івана. Чоловік ще прожив у Максимівці 16 років.

Молодість пройшла в Сибірі, тюрмі, але дякуємо Богу, що наші кісточки на своїй рідній

землі захоронені. Помер Чічірко Володимир у 2009 році, а я живу з дітьми, ходжу до церкви і на могилу чоловіка. Така судьба Чічірко (Радзіх) Стефи у 83 роки життя.

Ще за своїх сестричок, які були вивезені 1949 року.

Радзіх Ярослава, 1941 року народження, закінчила школу, працювала на швейній фабриці. Вийшла заміж за Балушку Івана з Львівської області. Він також був вивезений з батьком. І там одружилися, мають 3 дітей, 5 внуків, 4 правнучки і живуть в Новояворівську.

Сестра Ніля, 1943 року народження, також була виселена 1949 року. Після закінчення школи працювала в «Зеленсторой».

Повернулася в рідне село Синягівку і тут вийшла заміж за Драгана Тараса. Народили дві дочки, має 3 внуків і 1 правнучку. Проживає в своєму рідному селі.

Дякувати Господові Богу, що нас усіх повернув з Сибіру, з Донбасу на свою рідну, нам дуже дорогу, українську землю.

Дякуємо, Боже, за все, що нам даєш у житті, здоров'я.

с. Новий Рогівець

"У Новому Рогівці вшанували загиблих членів Збаразького проводу ОУН"

Тим, що боролися за святу справу вільної України, були приурочені пам'ятні урочисті заходи в неділю, 23 липня цього року, в селі Новий Рогівець з нагоди 70-річчя трагічної героїської смерті членів Збаразького районного Проводу ОУН в 1946-1947 рр..

Вони знаходились у криївці на подвір'ї Теклі Грушки, а саме: Іван Гаврилук – «Шум» – районний провідник ОУН в 1946-47рр., член товариства «Просвіта», член ОУН з 1938 р., зв'язковий з теренами Волині, організаційний референт ОУН; Іван Чепіль – «Голуб» – член ОУН від 1941р., заступник районного провідника з питань пропаганди; Михайло Дячун – «Когут» - член товариства «Сокіл», ОУН, вояк дивізії «Галичина», учасник бою під Бродами, вояк УПА; Марія Сулима – закінчила курси німецької мови і телефоністок у м. Краків по завданню ОУН, членкиня ОУН, секретар-друкарка районного проводу ОУН. Усі вони були жителями с. Вищі Луб'янки. Загалом у селі Вищі Луб'янки загинув 31 повстанець і 4 дівчини. З політичних мотивів було засуджено 71 людину за

причетність до визвольної боротьби. Їхні сім'ї вивезено в Сибір.

Та карально-репресивна машина більшовиків працювала – робили облави на підпільників в с. Луб'янки, по всьому Збаразькому району та й по всій Західній Україні. Проте члени підпілля розповсюджували листівки, журнали «Ідея і чин», «Повстанець» та іншу повстанську літературу. Листівки з пропагандою, хто такі бандерівці і за що вони борються, розповсюджували їх члени молодіжної сітки ОУН - «Юнак». Згадує житель с. В. Луб'янки, політв'язень Ярослав Перчишин, членом якої він став у той тяжкий небезпечний час : «Повстанців висліджували, убивали, вивозили в Сибір... В той час в колгоспах платили по 150-200 грам зерна за трудовень, на що Провід підготував листівку такого змісту: « Краще вмерти настоячи, як сконати голодним», – згадує у своїй книзі «Сповідь моїм землякам».

На свято Петра і Павла, 12 липня 1947 року, садиба Петра та Теклі Грушки була оточена гарнізонцями. Вони почали розкопувати криївку, кидати гранати, пропонувати всім здатися. Але ніхто не вийшов з піднятими руками. Всі пострілялися. Пізніше сина господаря заставили повитягувати тіла вбитих і відправили до Збаража під районне КГБ. Згодом закопали у парку у Збаражі. В 1990 брат Марії Сулими, теж політв'язень, приїхав із Бурштина Івано-Франківської області в Збараж і звернувся в РО «Меморіал» та РО Руху про перезахоронення останків сестри та її побратимів. Ще 1948 р. він таємно вночі робив спроби відкопати їх, але йому не вдалося цього зробити. Пізніше його арештували і він відбував покарання в м. Воркута. Після отримання дозвільних документів при сприянні РО Руху та «Меморіалу», були проведені розкопки і знайдені останки чотирьох членів Проводу ОУН та ще 19-ти жертв, які неопізнані.

Шостого травня 1990 року відбувся похорон жертв терористичного більшовицького режиму. Чотири труни були

занесені у Воскресенську церкву міста, де відслужили священники заупокійну літургію і чин похорону. Труни несли молоді хлопці на міський цвинтар для захоронення. Вперше в місті замайоріли синьо-жовті і червоно-чорні знамена.

Поховали всіх героїв у спільній могилі, відбувся мітинг-реквієм по тих, хто увійшли в історію України як справжні лицарі. У 1996 р. на їхніх могилах було споруджено пам'ятник і освячено 27 жовтня цього ж року, з ініціативи РО Руху. Пам'ятник вражає своєю монументальністю і величчю, мистецьким втіленням.

У 1997 році біля будинку Петра Грушки встановлено хрест і пам'ятну таблицю на місці, де знаходилась криївка-квартира районного Проводу ОУН 1946-1947р.р.

Після Богослужіння в парафіяльній церкві вірні разом з парохом о. Назарієм, гостями заходу пішли до подвір'я, яке скропили своєю кров'ю 70 років тому члени Збарзького районного проводу ОУН. Була відправлена панахида, вірні щиро зі сльозами на очах молились за упокій Івана Гаврилюка, Івана Чепіля, Михайла Дячуна та Марії Сулими.

З палким словом виступив політв'язень, почесний голова РУ Братства ОУН-УПА, член Проводу Конгресу Українських націоналістів Ярослав Перчишин, бо саме з його ініціативи та членів осередку Конгресу відбувся захід. Він розповів присутнім про звитяжну боротьбу підпільників та українських повстанців на теренах села та району. Накінець закликав присутніх пам'ятати про їхній чин. Адже вони загинули, щоби ми жили у вільній незалежній Україні.

Від Тернопільського обласного товариства політв'язнів виступив п. Ігор Олещук - політв'язень, науковий працівник істориком-меморіального музею, член товариства «Меморіал» і обласної ради товариства політв'язнів і репресованих. Він теж виконував тоді 15-літнім школярем доручення цього проводу, бо за знайдений більшовиками «Звіт» був засуджений на 25 років тюрми, з яких відбув неповні 8 років. Його звіт

розпізнали по почерку, і забрали в районне КГБ просто з уроку історії у СШ №1 . Звіти Ігор писав на основі питань, які давав йому заступник провідника - «Голуб», тобто Чепіль Іван. Він співпрацював з проводом з 1945 р., розповсюджував пропагандистську літературу, листівки. Ігор Олещук низько вклонився біля хреста, на місці загибелі героїв.

На урочистостях були присутні Вищелубянківський сільський голова пані Надія Біловус, депутати Збарзької міської ради кількох скликань Любомир Пилипчук, члени Конгресу Українських націоналістів, п. Ігор Ломага – активний член товариства політв'язнів і ін.

У вінок шани були виконані пісні хорами «Медобори» с. Вищі Лубянки та Братства ОУН-УПА.

То ж вічна пам'ять і вічна слава тим, що загинули! Хай імена їх заблищать в ореолі слави і хвала!

А їхня могила хай нагадує всім про тяжку і звитяжну боротьбу за нашу вільну Україну. Щоб пам'ятали про них! Бо історія наша не підлягає забуттю, бо вона скроплена кров'ю. Пам'ятаймо! Вони померли, щоб ми жили! Слава Україні! Героям слава!

*(За інформацією
Наталі Солдатенко, 2017 р.)*

с. Стриївка

Матеріал зібрала:

Горбач З. В., завідувач
бібліотеки-філії с.Стриївка.

Вони любили Україну

Після поразки України у визвольних змаганнях за здобуття Незалежності, галичан не покидала надія на визволення з-під гніту панської Польщі. Однією з форм прояву національної

гідності було об'єднання в культурно-просвітницькі товариства. Подібне товариство було створене в с. Стриївка. Воно об'єднувало два гуртки, старший і молодіжний; хоровий гурток та танцювальний, духовний оркестр. Хоровим гуртком керував сільський дяк Григорій Дикий. У роботі драмгуртківців були певні труднощі, пов'язані з цензурою творів. Щоб зіграти заборонену виставу в Збаражі потрібно було зареєструвати дозволений текст, а в читальні добряче підпоїти жандарма, щоб зіграти виставу за справжнім варіантом.

Клуб з читальнею і торговим склепом (магазином) було побудовано на землі, купленій за народні кошти в Степана Берези.. Таким же чином були придбані книжки, меблі, клубний інвентар.

Грали стрийвчани вистави чудово. А «Невільника» зіграли на подвір'ї колишньої ветлікарні у Василя Гладкого. Були задіяні козаки на конях по вулиці «Лапаївка» закрадались турки, як справжні бої.

Ставили виставу М. Гоголя «Вій» в Збаражі. Що цікавого, А. Лисобей підслухав, як збаразька інтелігенція йшла на виставу дивитися і з іронією жарту, мовляв, що там селюхи можуть зіграти, адже вистава тяжка. Ганна Туранська чудово зіграла роль дочки сотника. Були сильні і схвальні овації відячності.

З подякою на сцену вийшов громадянин Стахів, який критично звернувся до своїх збаразьких інтелігентів, мовляв, треба переймати досвід у стрийвчан.

Ставили вистави і по селах. В Горах Стрийвецьких, в stodolі зіграли п'єсу Павла Грабовського. Тріскучі морози, в глядачів на кожухах іній засів, а артисти в сорочках і босоніж вигравали комедію «Трьох до вибору».

Поляки, що жили в Стрийвці, заздрили нашим аматорам. Одного разу приїхав до Стрийвки бургомістр Тернополя, стрийвські українці зустріли його хлібом – сіллю, запросили до читальні на концерт і зачислили його почесним громадянином

читальні. А він в свою чергу офірував на читальню 100 злотих. І знову українці перехитрили поляків, котрі при своїй владі не змогли так культурно організуватися.

Були і неприємності між поляками і українцями села. Група поляків-націоналістів обмастили вночі пам'ятник «Ожел Белий», який був побудований в парку на честь загиблих поляків-поїнів. Заявивши польській владі, що таке неподобство зробили українці с. Стриївки, щоб викликати жовнірів і жандармів для (пацифікації) тобто на покарання. Але на варті по селі тоді були два поляки Філько Ліпницький (вітчим Петра Міська) і другий - поляк Едик Робак??. Вони заявили пану Малаховському і війту Цястуню? Про такий брехливий наклеп.

І в той день коли військо рушило зі Збаража до Стриївки робити свою справу, пан Малаховський запряг коней у бричку, взяв з собою війта Цястуня і поважного господаря Комінка і поїхали в Збараж, щоб повернути «пацифікаторів» назад до Збаража, а зустрілись вони на долині «Нечаїха».

Після такого позору поляки Ліпницькому зробили засідку біля гарешти і так побили, що він невдовзі помер. А другий поляк був обережний, вечером не виходив на вулицю, а потім виїхав на Польщу. Його обійстя спалили.

В 1919 р. 8 червня на зелені свята УГА почала офензиву під Чортковом проти поляків і отримала перемогу.

Як писав Ярослав Галан, «четверта батарея сотника Андрія Бучака зі Стриївки, пройшовши манівцями з Каноном з Італійського фронту і поповнивши батареї стрівецькими вояками зробила великий внесок в здобутті перемоги над польським військом. І дістав назву своєї сотні «Батарея смерті».

На честь цієї перемоги в селі Стриївка біля церкви була висипана символічна могила із березовим хрестом, де кожного року на другий день Зелених свят і по-сьогодні, відправляються панахиди по убієнних воїнах, котрі загинули за незалежність України.

А коли в 1939 р. прийшли московські «визволителі» розрівняли те місце з землею, заборонили проводити релігійні обряди.

Під час Зелених свят дівчата вночі крадькома впорядковували те місце, квіточками завітчували.

З приходом незалежності України члени Народного РУХу с. Стріївка знову висипали могилу і поставили березовий хрест.

На честь 20-річчя незалежності України Володимир Копча з бригадою будівельників збудували каплицю на місці згорілої церкви і обмурували мурами могилу.

Біля згорілої церкви, яка згоріла в жовтні 1994 р., є ще одна символічна могила, то є пам'ять про більшовицькі репресії, які творились в Стріївці на теренах Польщі, бувшої України.

При переселенні, під час проведення операції «Вісла», багато людей загинуло, молодих хлопців ОУН-УПА, які боролись за самостійну Україну.

14 жовтня на Покрову відправляється кожного року панахида біля цієї могили.

Гори Стрівецькі - невеличке село Збарзького району. В 1944 р. було винищення КГБістами українських селян. В 1950 р. секретарем сільської ради була красива дівчина Гановська Надія Петрівна. Тяжкі то були часи: вночі хлопці з лісу приходили, вдень москалі зі «стрибками» нищпорили. А Надія по волі і по неволі мусіла бути зв'язковою для українських патріотів-націоналістів.

Було таке, що і ночували на горищі і нагодувати треба. Одного разу несла їсти, а тут наїхали москалі фірами на подвір'я с/Ради.

Провідник, що на горі був, сказав всім зайняти бойові позиції для оборони і залишити по одному патрону для себе. Надя почала просити, щоб і її не залишали без патрона.

КГБісти мабуть спішили кудись, розвернули фіри і поїхали в невідомому напрямку.

Був такий випадок: Надя здала звітні документи в районі і направились іти додому, почула ззаду голос: «Надю, стій» - то була жінка одного начальника. - «Тебе будуть викрадати кегебісти». І приходили у формі повстанців ті ж самі кагебісти. Заводили її до розсекреченої криївки і питали, де бандерівці.

Надя вийшла заміж до Киданець за Івана Тофіля. Вона моя хресна мама була, каже Василь Лисобей, який про це все розповідав.

Жив в Горах Стриївецьких зв'язковий УПА Павло Вересюк. Кличка, просто «Павло». Він переховував зброю для повстанців. Одружився в с. Стриївка з Марією Славutoю. Марія і її брат Степан 1929 р. н. були членами УПА. Марія була зв'язкова.

Степан Славута мав бойового товариша Андрія Сагана 1923 р. н. переселенеця з с. Дусівці. Відомо, що Степан і Андрій перебували на Новоселеччині в с. Часнівка.

На полі Яндруха Бучака була криївка, провідником був Ілько Оберишин. Там був закопаний бідон з документами, його і понині не знайшли.

Лисобей Зеновій Андрійович був членом ОУН в Стриївці, загинув при сутичці з кагебістами в с. Киданці на обійсті М. Білинського, якого також застрілили.

Зеновія Лисобея везли на возі через ціле село Стриївка і всіх питали, хто він такий, але ніхто не видав. Він лежав мертвий, а голова висіла з воза над землею.

Були членами ОУН: Кушлак Олександр, Зелений Теодор, Висоцький Володимир, Ступак Катерина, яка була зв'язковою. Вже нікого з них нема в живих, але всі вони реабілітовані.

В 1941 р., коли відступила червона армія, в Стриївці залишились військові. Серед них був такий Гріша (Григорій),

котрий з молитвеником ходив до церкви, «корчив» з себе святого. Він працював на КГБ, «продавав» людей. Вже в 1944 році одержав звання лейтенанта.

Першого продав старого Крука з родиною, бо він просив щоб не вірити Гріші, бо він «зрадник», не той за кого себе видає.

*(Зі слів Лисобєя Василя
Андроновича, жителя с. Стрийка)*

с. Тарасівка

Ярослава Панчишин

"З 12 років я допомагала повстанцям"

Якщо охарактеризувати своє життя, то така в мене доля була, як в нашої України. Кому не лінь, всі били і катували, а я відбивалася, боронилася і не розуміла, за що катують. Ще до москалів мене били поляки, бо зачасто співала українських пісень. За радянської влади наша родина зазнала ще більших поневірянь. Коли почалась Друга світова війна, моя сім'я активно допомагала воякам-бандерівцям: доставляли хлопцям продукти харчування та допомагали інформаційно. Ми вдома мали друкарську машинку і я особисто друкувала різного роду зашифровані записки, які розносила за призначенням. Я досі пам'ятаю розташування тих чотирьох криївок у селі, до яких я бігала. Входи в середину

землянок були розташовані по селі, а виходи - в лісі. Мені ще не було і 12-ти років, а я вже вела підпільну діяльність. Хлопців водила по лісах Волинської, Рівненської та Тернопільської областей. Тато був лісничим. Я знала кожну стежину. Жоден бандерівець не загинув, коли я їх проводила. Щаслива у Бога. У 1943 мене видав двоюрідний брат мого дідуся. Вісім місяців слідства: 15 днів в Збаражі, решта в Тернополі. Катували дуже жорстоко. З 20:30 вечора до 05:30 ранку забирали на допит. Я мала чорні коси, довгі - по коліна. На власних косах підвішували мене, зав'язували на руці і кидали з кутка в кутку. Здавалося, від болю мізки вилізуть, по колінах били лінійкою, за нігті запихали голки. Тепер я ось майже лиса, незряча і недочуваю. Особливо жорстокими були до нас, бандерівців, били ще по руках і ногах гумою і залізним колючим дротом. Вранці від зап'ястя до кінців пальців - сім разів, ввечері по руках били десять разів. Ми після тортур виходили, чи нас виносили, як куски закривавленого м'яса. Одне мене тримало - це сміх, оптимізм та віра в перемогу. У камері з подругою ми часто співали коломийки про національних героїв та катів України. З хліба виліплювали танки і уявляли, як вони вистрілюють ворогів. У камері цілодобово блимала лампочка, де нас було 42 дівчат та жінок. Коли спали, якщо хотіла перевернутися одна, то переверталися усі. З Тернополя перевезли шість вагонів в'язнів у Львів, де мене судив воєнний трибунал у в'язниці на Лонцького. Вирок - на 25 років в Сибір, без права повернення в Україну.

Везли нас в товарняках в Іркутськ, потім в Ангарськ. 9 днів в дорозі нас годували хлібом і солоною тюлькою. Люди пухли від нестачі води, навіть з розуму сходили, накладалися один на одного, вмирили, а води не давали. З приїздом нам одразу ж присвоїли номери справ, імена свої мали забути. Ніколи не забуду свій «№111248659». Латки з ним були пришиті на коліні, на спині, на шапці. Три конвої і собака завжди нас, жінок, супроводжували на каторжну роботу. Перший

тиждень було дуже страшно. Переправляли балки на другий берег річки за 7 км. Загинуло шестеро жінок - балки їх потягнули за собою. Через тиждень, в 38 градусів морозу гнали нас валити і обчищати в лісі дерева.

Через два роки забрали мене сортувати пластинки слюди, які відвозили в Москву. Тут я майже втратила зір. Пластинки блискучі і не раз просто не бачиш нічого, все блищить і зливається. Протираєш кілька хвилин очі і далі працюєш. Я старалася дуже багато роботи зробити, за місяць виробляла до 200 % слюди, адже обіцяли побачення з мамою. Вона була 18 км від мене, біля Іркутська. На рік дозволяли рідним написати лише одного листа.

Серед наглядачів траплялись і українці. Вони інколи були в сто разів гірші від москалів. Петро Кушнів, з Волині завжди нас принижував, бив. Я йому сказала, що обов'язково повернусь живою в Україну, знайду його і повішу на першій гілляці. Після такої правди він мене кинув в кімнату-холодильник, голу, босу, дротом руки зв'язав і так залишив на цілу ніч. Після таких кімнат не виживають. Та мене сподобав один москаль, пошкодував, від дівчат приніс одягу, а вранці, за 20 хвилин перед обходом забрав. Після перевірки, за тих 20 хвилин в холоді, дівчата мене відкачували дві години, бо знепритомніла, обтирали цілу ніч. Москаль-наглядач ще питав пізніше жінок: «Як Ярослава, чи ще жива?».

У 1953 році помер Сталін. Це була найкраща новина в житті. Ми одразу позивали з себе номери, нас вже не перевіряли, ми жартували і співали патріотичні пісні, хотілося жити. Зрештою, упродовж усього терміну на засланні, наші українські пісні про смерть московсько-жидівської комуні співали з нами латишки і естонки.

У 1954 році я повернулася з Сибіру в рідну Тарасівку. Два місяці спала на соломі, в чужій stodolі. В селі люди давали хто горнятко без вушка, хто виделку, хто ложку. І все моє подальше життя пройшло у важкій праці. Сама побудувала

хату, 30 років пропрацювала свинаркою і ніколи не відчувала підтримки від влади. Залишилася відважною і справедливою, через що і страждала. Не зламали мене ні катування, ні заслання. Навпаки, була гартована страшними сторінками життя. Колишній місцевий голова колгоспу часто кричав мені вслід: «Не здохла там, і тут ніяк не здохнеш». Платив мені дуже мало, обкрадав мене, бо я не боялася і завжди правду в очі казала.

З Панчишиних не лише я зазнала «доброго» життя від советів. Брат, батько, матір, всі вони пройшли те ж пекло, що і я. Згадую, як брат з місцевими хлопцями вирізали козацький хрест на руках, притулялись знаками - єдналися кров'ю, клялися у вірності один одному і Україні. Коли совети запідозрили брата в підпільній діяльності, то прив'язали до тіла гранату, кинули в криївку і вимагали, щоб розповідав, що знає, щоб видав усіх, хто причетний до неугодних радянській владі. Його арештували і більше ми про нього не чули.

Маму також арештували. Дев'ять років відбувала покарання в Іркутській області. Причина арешту, нібито з хати часто йшов дим - варили їсти бандерівцям. Хоча так і було. З боєм розказую всім, що маємо в родині великий гріх. Рідний брат діда в с. Мала Березовиця видав криївку, в котрій переховувалося четверо вояків. Вони всі загинули. Знаю, що їх перед смертю дуже катували. Та вони нікого не видали. Саме сім'я того дідового брата користувалася привілеями, ніхто не забрав у них корови, люди під наказом садили і обробляли їм город. Як і сьогодні. Одні гинули за Україну, бідували, інші її продавали.

Добре пам'ятаю 10 листопада 1943 року. Випав сніг. В цей день батька забрали на війну. Незважаючи, на те, що тато служив в радянській армії, «визволителі» винесли з хати все: одяг, посуд, харчі, худобу. Голод, холод і страх - це те, що залишилось. Повернувся з війни батько в 1945 і його відразу заарештували на 10 років за причетність родини до

націоналістичного підпілля. Він відбував ув'язнення на Лонцького, у Львові. Довго не сидів. Через два роки повернувся в Тарасівку. Та додому його відпустили помирати. Страшне катування призвело до того, що всі ребра вилізли з-під шкіри. Чотири місяці батько лікувався в Збараській лікарні (в костелі), та помер від отриманих травм та внутрішнього крововиливу.

Що побажати українцям? Панувати, панувати і нормально жити на своїй землі. Люблю повторювати: хто до мене з мечем прийшов - від меча загине. Так і в Україні від меча загинуть всі, хто прийшов зі злом. Тут особлива земля, а отже особливі вільнолюбиві люди, які ніколи не будуть жити під ярмом. Здоров'я вам і завжди будьте з Богом і Україною в серці! Слава Україні!

*(За матеріалами прес-служби
Терцентру, 2017 р.)*

с. Шили

Матеріал збрала:

Хомик О., бібліотекар І к.
бібліотеки-філії с. Шили.

"Говори історіє"

ОУН шикує нас в ряди
Виховує, навчає,
Оберігає від біди,
Про нас, як мати, дбає.
Гартує дух, фізичну міць
Привча до дисципліни,
До зберігання таємниць
І жде від нас підміни.

Юнацтво наше, як граніт,
Міцне, як сталь, могутнє,
Страждального народу цвіт,
Надія на майбутнє.

Настане Гітлеру кінець,
Ми вийдем із підпілля.
За волю йшли в кривавий герць –
Завітна наша мрія.

А. Клим 1943 рік.

УПА виникла з Організації Українських Націоналістів, бо основою Української Повстанчої Армії і стали члени цієї організації. В кінці 1930-х років в с. Шили зароджувалась ОУН. Її створили молоді гімназисти, студенти, які навчалися у Тернополі чи Львові, це – Іван та Павло Багрії, Ярослав та Олексій Возьні, Василь Пастушенко, Василь Стебельський (автор статей про с. Шили у «Збаражчині») та інші. В серпні 1939 року польська влада арештувала багатьох молодих людей, які відносились до ОУН чи були прихильниками.

На початку 1939 року після провокації з псевдо повстанням проти більшовицької влади у Збаражі і переслідуванням тих, хто хотів брати в ньому участь і виникло підпілля в Шилах. Першими підпільниками стали: Іван та Ярослав Багрії, Василь Бабій, Іван Возьний, Іван Гевко, Богдан і Василь Гульовські, Михайло Кравчук та Ярослав Порохняк.

В ті часи і загинув чи помер Богдан Чечота.

Похорон Богдана Чечоти, члена ОУН.

А ось що згадував про свою участь в ОУН А. В. Клим.

«В 1939-1941 роках, одночасно з навчанням у семирічці, батько за порадою свого брата, а мого хрещеного Григорія, колишнього сотника УГА, послав мене на курси вивчення німецької мови. Вже тоді я був причетний і до ОУН, бо переховувались у нас переслідувані більшовиками підпільники, яких я інформував про події у нашому і сусідніх селах.

В 1941-1944 рр. навчався в Тернопільській Українській гімназії, де поступив у юнацтво ОУН (псевдонім «Козак»), нелегально проходив політнавчання та вишкіл. Захоплювався літературою та писав патріотичні вірші. Зимою 1944 року повернувся в рідне село, ввійшов в склад станичного юнацтва ОУН, був зв'язковим. Під час тотальної облави більшовиками рідного села з 2-ма ровесниками був заарештований. В тюрмі витерпіли страшні нелюдські тортури, але нікого не видали, ні в чому не призналися, не зрадили. Після ув'язнення залишив навчання і напівлегально включився у повстанський рух».

Коли розпочалася Друга світова війна і було відновлено незалежність Української держави, німецькі власті були невдоволені проголошенням незалежності України і почали переслідувати патріотів і запроваджувати свої порядки.

Для боротьби з німецькими загарбниками ОУН в 1942 році почала організовувати бойові загони УПА. В селах створювались окремі боївки. В Шилах теж діє така боївка організована Іваном та Павлом Багріями та Іваном Возьним (станичним). Проводяться військові і патріотичні вишколи юнацтва. Цим займався Дмитро Чичота («Чугайстер»). Дмитро навчався в Тернопільській гімназії і очолював там підпільну ОУН. На останньому році навчання, переслідуваний нацистами, змушений був піти у підпілля. В 1944 році був районним провідником. З приходом радянських військ займався формуванням на території Новосільщини партизанських боївок.

Шилівські хлопці, що загинули за Україну. І ряд справа наліво:

- 1. Порохняк Яків, 1950 р. в Кошляках**
- 2. Порохняк Петро, 1944 р. безвісти пропав**
- 3. Восьний ВолодимиріО 1949 р. загинув у Шилівському лісі**

ІІ ряд:

- 1. Чичота Олекса – не повернувся з фронту**
- 2. Біловус Теодор; 3. Цимбалістий Василь; 4. Додик Дмитро.**

ІІІ ряд: 1. Восьний Іван, в 1952 році загинув в Шилівському лісі; 2. Бабій Василь, загину в 1949 році; 3. Слота Василь, пішов на фронт і не повернувся.

Володимир Гевко з сестрою Марією. Володимир був воїном УПА, загинув у 1945 році в перших боях з більшовиками. Марію з батьками було вивезено за брата в Сибір. В село вона не повернулася.

Чичота Євген (19 років) та Богдан (21 рік). Були воїнами УПА, загинули в боях.

Прийшов час утікати з нашої землі і німецьким окупантам. Шостого березня 1944 р., після звільнення села від німців, прийшла ще гірша навала – більшовицька. Було оголошено всенародну мобілізацію всіх здорових чоловіків (віком від 18 до 50 років) до армії.

Хлопці з УПА змушені були переховуватись в лісі, в криївках, а вечорами приходили в село агітуючи не йти в радянську армію, а краще вступати в лави УПА і боротись за волю України.

Воюючи в УПА за вільну Україну, молоді люди віддавали найдорожче: своє молоде життя.

12 квітня 1944 р. в с. Печірна (Лановецького р-ну) загинуло 4 шилян: Додик Володимир (1923 р. н.), Додик Павло «Берест» (1923 р. н.), Шустакевич Богдан (1922 р. н.), Бабій Степан (1922 р.н.).

Загін біля 100 чоловік (в основному ті, що переховувались від мобілізації) був зорганізований для того, щоб визволити своїх земляків, яких забрали в радянську армію і які перебували в с. Гнилички (нині Підволочиського р-ну). Йшли мало озброєними. Вирішили перекочувати в с. Печірна в одного господаря під лісом (в хаті і в stodolі). Вночі енкаведисти (кимось поінформовані) підкралися, щоб взяти повстанців без бою. Але вартові скоріше помітили їх і старший загону «Круча» вистрілив, щоб попередити хлопців.

Всі, хто був на варті і їх старший, а також ті, що вв'язались у бій – загинули. Загинули у пожежі і ті, що ночували у stodolі.

Вбитих було захоронено біля лісу. Забрали шиляни своїх хлопців аж восени. Загиблих впізнавали по волоссі, одягу, зубах. Хлопців несли з Печірної до Шилів на руках. Були партизани і багато молоді. Поховали їх в одній

могилі на старому цвинтарі.

22 травня 1944 року велика група партизанів під командою «Бистрого» - Ярослава Белінського переходила на Волинь. Їх помітили більшовики (в той час в Добромірці і в

Шилах знаходився штаб Жукова). Між Луб'янецьким і Шилівським лісами зав'язався бій. Дуже скоро радянським військам почала прибувати допомога. Була задіяна важка артилерія і літаки. Втрати більшовиків - біля 150 осіб, куреня «Бистрого» - близько 300 осіб. Героїв, там не було шиян, а дуже багато з с. Коршилівки (нині Підволочиського р-ну) хоронили селяни біля Шилівського лісу. Знаходили героїв і за тиждень, бо поранені стікаючи кров'ю помирали просто в лісі.

Могили за радянських часів весь час намагались стерти, зрівняти з землею. Та люди відновлювали їх, а дівчата часто садили квіти і тільки в 1990 році останки 39 безіменних героїв були перезахоронені. 4 спільні могили, де були поховані воїни УПА знайти не вдалося. За традицією рідні вояків УПА часто на Покрову відвідують місце останнього спочинку своїх славних предків.

Особливо хочеться розповісти про участь у визвольній боротьбі уродженця Львівщини Степана Савчака. З Шилами він дуже тісно був пов'язаний. У нього тут була дівчина, і ще він як прекрасний художник, за 2 роки перетворив зал Народного Дому (нині клуб) у художню галерею. Олійними фарбами на стінах відтворив три картини величиною 2 х 3 м. «Козаки пишуть лист до султана» (Репіна) «В'їзд Хмельницького в Київ», «Бій під Крутами». Між вікнами в 1,5 метра постаті Володимира Великого, Архангела Михаїла, Княгині Ольги. На стелі були зображені портрети Шевченка, Франка, Котляревського, Федьковича, Хмельницького, Мазепи, Вітовського, Петлюри. На передній стіні – портрети Лисенка та Старицького. Московські посіпаки зобов'язали голову Новосільського району за одну добу обрубати стіни і стелю сокирами. Так боялись національної свідомості українців.

Так от оцей Степан Савчак сформував загін в основному з кубанців із вихідців з східних областей України. І цей загін

проходив у 1944 році через Шили. Повстанці першого ж вечора у Народному Домі організували концерт. Через роки дійшли слова пісні, яку вони тоді співали:

«Не сумуй голубко, не додавай туги,
Кликнув нас Бандера вольних синовей
Хутора, станиці стануть в обороні,
На завіту Родіни своєї».

**Керівництво читальні «Просвіта». Сидять:
В. Кадлубіцький, П. Додик, Т. Мартинчук,
Т. Буяк, Д. Кравчук, М. Гевко. Стоять:
С. Клим, М. Мартинчук, М. Пастушенко,
П. Порохняк, С. Савчак.**

Чим не достойна відповідь тим, хто каже, що на Західній Україні воювали тільки місцеві «бандерівці».

Так-от ранком, наступного дня насунули хмари московсько-більшовицьких карателів. Зчинився запеклий бій, горів край села «Горб». Повстанці, щоб зберегти сили змушені були відступити в напрямку шилівського лісу.

А ось що розповідав про свою участь в УПА Семен Гудима, як я його пам'ятаю - дідусь-їздовий, а це відважний «Чайка».

- Коли німці проголосили Самостійну Українську державу, пішов добровольцем на фронт, вишкіл проходив у Збаражі. Вчили німецький і український офіцери. Далі, коли німці стали переслідувати українських патріотів, я і брат Ілля,

вступили в УПА. І як в козацькому війську кожному вояку давали псевдо, так я став «Чайкою». Був у відділі «Крука», «Гордія», зі мною були «Гонта», «Шульгай», «Чорноморець», «Орел». Брав участь у великому бою у с. Гнилиці (нині Підволочиського р-ну).

Там москалям непереливки було. Розбили повстанці набагато переважаючу силу (60 сміливців проти 700 ворогів). Знали паролі, застали зненацька і обеззброїли. Не раз опісля стали у пригоді міномети і кулемети. Ми йшли з 17-ма машинованими десятизарядними карабінами, а на Волинь рушили добре озброєними. Проходили Кутиськи, Печірну, Буглів, Москалівку Лановецького р-ну, Ямпіль. А потім... була зрада. Караганда. Воркута. Каторга. Я чистий перед своїми побратимами, перед своєю совістю. Коли мене схопили енкаведисти, люди почали покидати криївки, думали може не витримаю катувань. Але все стерпів. І все таки переміг ворога.

Факти про історичні часи визвольних змагань говорять, що в с. Шили 2 березня 1948 року вояки УПА ліквідували двох «стрибків», які знущались над місцевими жителями, а 15 квітня 1949 року поблизу села відбувся бій відділу МДБ з трьома повстанцями у криївці. Тоді загинули «Гора» (І. Гвезда) - уродженець Шилів, «Явір» - уродженець Стрийщини, а з боку більшовиків загинув старший оперуповноважений Новосільського МДБ і сержант, 2 бійці радянської армії були поранені.

Скільки тих боїв, скільки крові пролито. І як би хто не говорив, але ця кров пролита на рідній землі завжди була і буде праведною, бо повстанці на своїй землі, в своїй хаті захищали свої права від тих, хто прийшов встановлювати тут свої порядки і свою волю.

В цій нерівній, але праведній боротьбі потерпіло багато шилівських громадян (близько 200 осіб), бо допомагало воякам УПА все село - хтось прав білизну, хтось пік хліб, лікував поранених, був зв'язковим. І дуже багато людей постраждало від гонінь радянської влади. Банди енкаведистів робили

обшуки, облави і наскоки на село, ні з ким і ні з чим не рахуючись. Часто забирали людей без суду і слідства. Так у червні 1948 року з весілля Ничкової Ольги і Богдана Пуси дільничий Опалюк забрав 2-ох молодих хлопців - Додика Івана і Чичоту Євгена (членів ОУН). Нібито заарештував і повів в Нове Село (нині Підволочиського р-ну) в НКВД і в долині біля с. Шельпаки (того ж р-ну) розстріляв їх при спробі тікати.

Іван Чичота переховувався в криївці в селі від мобілізації в радянську армію. Приїхали енкаведисти і оточили обійстя, сказали - вийти. Іван не вийшов, кинули гранату. Хлопець загинув. Мама не призналась що це її син і енкаведисти посадили її на мертвого сина і через Шили і сусідні села повезли в Нове Село. Потім відпустили, але мама вночі з Джегановою (вуличне прізвисько) Степкою пішли в Нове село і в глинищі, де скидали закатованих, відкопали тіло, в рядні принесли додому і поховали на цвинтарі.

І хоч як народ терпів, але у 1947-1948 роках ще не згасав опір більшовицькій системі.

«Партизанська пісня»

Бункер чи криївка-
Нинішня домівка,
Скромна, небагата,
Партизанська хата.
Тут вчимось, працюєм,
Тактику готуєм,
Оборони, бою,
Оглядаєм зброю.
Ніч – то наша воля,
Простір лісу, поля.
Часто ми долаєм,
Ще й пісні співаєм.
Мучить нас тривога,
Кличе перемога,

Зве Вітчизна-мати
Волю здобувати.

А. Клим – 1944 рік

В 1947-48 роках окремі дії і вказівки повстанців мали вплив на моральний стан населення сіл і особливо шилян. Розповсюджувалась підпільна література, заклики, усні вказівки, збиралась інформація про провокаторські і розвідницькі дії НКВД, вербування «сексотів». Продовжувалась конспіративна робота із тими, хто був прийнятий на державну службу. Останній бункер у наших краях НКВД знищило в 1952 році в Луб'янецькому лісі.

Тоді загинуло 4-ро шилян:

Антонюк Володимир – 1923 р. н.

Багрій Іван – 1911 р. н.

Возьний Іван – 1905 р. н.

Гульовський Василь – 1918 р. н.

Скільки невинних людей постраждало, скільки було вивезено у Сибір, скільки не повернулось!

**Наші українські патріотки на Соловках
в камін'юлах. Третя справа вгорі
Савчук Марія с. Шили.**

Але шилини свято зберігають пам'ять про своїх земляків - патріотів України, вояків УПА.

Ось як звертався до своїх земляків колишній зв'язковий УПА Дмитро Лобоцький, пам'ять якого зберігала дати, імена, безцінні факти, а також ця людина дала і багато фото для цієї роботи. На жаль він нині уже покійний.

Цитую «Треба ознайомлювати сучасне покоління, молодь з минулим, з багатством нашої шилівської історії і культури, та прищеплювати основне молодим поколінням – любов і пошану до своєї спадщини» Тому майже щороку в селі проводять урочисто День Героїв, відправи біля могили Січових стрільців та воїнів УПА .

День Героїв с. Шили 1998 рік

А закінчити свою розповідь про славні сторінки історії с. Шили хочу віршем А. Клима «Шили святкують».

«Борцям за волю»

В добрий час
Село святкує
Радість в нас.
Державу маєм і права
Тож свято душу зогріва.
Борцям за волю.
Слави їм
Бажає нині кожен дім.
Могила в квітах –
Сум і біль
Народ зібрався звідусіль
Промови, співи
Гомін скрізь
Журба і радість обнялись.
Державне свято
В цих двох днях
На Україні,
І в Шилах.

(24-25. 08. 1996 р.)

Список використаних і рекомендованих джерел:

1. **Шили** [Текст] // Історія міст і сіл Української РСР в 26 т. Тернопільська область / зав. ред. В. Кулаковський; ред. Б. Гордієнко, Н. Кот [та ін.]. – Київ, 1973. – С. 316-317.
2. **Пастушенко, Р. Село моє** [Текст] / Р. Пастушенко // Історичний нарис про с. Шили на Збаражчині. – Тернопіль, 1996. – С. 15, 16, 18-19, С. 27-28, С. 63-64, С. 66.
3. **Барва, Г. Людина одчайдушних днів** [Текст]: [про Семена Даниловича Гудиму «Чайку»] / Г. Барва // Народне слово. - 1997. – 22 серп. – С. 2.
4. **Клим, А. Дещо про себе самого** [Текст] / А. Клим // Карби літ. – Тернопіль, 1997. – С. 3.
5. **Клим, А. З юнацьких пісень** [Текст]: вірш / А. Клим. Карби літ. – Тернопіль, 1997. – С. 21.
6. **Клим, А. Партизанська пісня** [Текст]: вірш / А.Клим. Карби літ. – Тернопіль, 1997. – С. 31.
7. **Клим, А. Шили святкують** [Текст]: вірш / А. Клим. Карби літ. – Тернопіль, 1997. – С. 157.
8. **Шилівська сільська рада** [Текст] // Реабілітовані історією: книга пам'яті Збаразького району / ред. кол.: А. Вихрущ, П. Гудима [та ін.]. – Тернопіль, 2006. – С. 549-567.
9. **Житко, П. Могила, як символ незламного духу** [Текст] / П. Житко // Народне слово. – 2007 рік. – 30 жовт. – С. 2.
10. **Уніят, В. Шили** [Текст] / В. Уніят // Тернопільщина. Історія міст і сіл у 3 т. Т. 2 / ред. кол.: В. Хомінець, Л. Бицюра [та ін.]. – Тернопіль, 2014. – С. 316-317: фотогр.
11. **Шилівська сільська рада** [Текст] // Реабілітовані історією: книга пам'яті Збараз. р-ну / ред. кол. А. Вихрущ, П. Гудима, Є. Гасай [та ін.]. – Тернопіль, 2016. – С. 549-567.

12. **Перчишин, Я.** *«Сповідь моїм землякам»* [Текст]: спогади / Я. Перчишин, упоряд. О. Бойко; ред.: О. Яременко, Т. Кульпа.- Збараж: 2017. – 88 с.: фотогр.

1. **Боднар, С.** *Ярослав Перчишин: «Окупанти нищили мій народ і я з цим змиритись не міг»* [Текст] / С. Боднар // Народне слово. – 2017. – 31 берез. – С. 1,2: фотогр.

2. **Парова, Н.** *В урочищі Зімне вшанували загиблих повстанців* [Текст] / Н. Парова // Народне слово. – 2017. – 23 черв. – С. 1,3: фотогр.

3. **Парова, Н.** *Повстанську криївку в урочищі Зімне видали місцеві Іуди* [Текст] / Н. Парова // Народне слово. – 2017. – 30 черв. – С.3: фотогр.

4. **Сиско, І.** *Шилівчани повернули із забуття ім'я легендарного земляка* [Текст] / І. Сиско // Народне слово. – 2017. – 20 жовт. – С. 4: фотогр.

5. **Солдатенко, Н.** *У Новому Розівці вшанували загиблих членів Збараського повіту ОУН* [Текст] / Н. Солдатенко // Народне слово. – 2017. – 28 лип. – С. 4: фотогр.

6. **Ярослава Панчишин:** *«З 12 років я допомагала повстанцям»* [Текст] за інформ. Прес-служби Терцентру // Народне слово. – 2017. – 20 жовт. – С. 5: фотогр.

ЗМІСТ

<i>Від упорядника.....</i>	<i>4</i>
<i>с. Бодаки.....</i>	<i>6</i>
<i>сmt. Вишніве.ць.....</i>	<i>13</i>
<i>м. Збараж.....</i>	<i>19</i>
<i>с. Киданці.....</i>	<i>25</i>
<i>с. Кретівці.....</i>	<i>32</i>
<i>с. Максимівка.....</i>	<i>33</i>
<i>с. Новий Рогівець.....</i>	<i>63</i>
<i>с. Стрийівка.....</i>	<i>66</i>
<i>с. Тарасівка.....</i>	<i>71</i>
<i>с. Шили.....</i>	<i>75</i>
<i>Список використаних і рекомендованих джерел.....</i>	<i>87</i>

